

تامەز زانى تېگەشتىنى قور ئانم

«بۇچى قور ئان بە زىمىنى (غەرىبى) يە؟» ئايا باشى تىيە ئەمىيا ۋاتىنى قور ئان بە زىمىنى كوردى
 پىخۇنىنە ۋە؟ «ئەدى كۆنگرتىن ۋە خۇنىنە ۋە قور ئان بە زىمىنى غەرىبى لە كاتىگىدا لىنى
 تىيە كەين چى سوۋدىكى ھەيە؟» ئايا قور ئان كۈن دەشت؟ «چەند موعىزە يەكى زانىنى لە
 قور ئانى پىرۋە ۋە؟» «ئايا بۇچى دىر ئۆزىن سوۋە قور ئان بەناۋى (مانگا ۋە) بە؟»

مىندى اقرا الشافى
مىندى اقرا الشافى

بى پەرسىيالىرى مەكانتان

بى ۋە لام

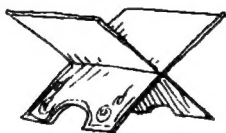
ئەمىنە ۋە!

ئۆزگەن ئۆزە

ۋە ئاۋات عىدائە بابان

په رتو وکی چواره م له زنجیره
(نه و پرسیارانه ی تامه زرړوی زانینی وه لآمه کانیانم)

تامه زرړوی تیگه یشتنی
قورئانم

ناوی کتیب: تامه زبوی تینگه یشتنی قورئانم

نوسەر: ئۆزکان ئۆزه

وه رگیت: ئاوات عبدالله بابان

پیداچوونه: بههره محمدعلی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

له بهرینه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان

ژماره (۱۸۱۲) ی سالی ۲۰۱۲ ی پی دراوه

ناوهنگه گرانده ئارا

بنگی سهرمکی بلوگرینه وهی بهرهمه کانی ناوهندی راگه یاندنی ئارا - سلیمانی / شهلامی پیره منیر

0770 358 7100 - 0750 106 9589 - 0748 013 4669 ara.m@hotmail.com

© سهرجه مافه کانی ئهم بهرهمه پارێزراوه بۆ ناوه ناندی راگه یاندنی ئارا

ناوهنده که رینگه نادات به له چاپدانه وه کۆپی کردن یاخود داوه راگه یاندنی ئارا - سلیمانی / شهلامی پیره منیر

یاخود خستنه سهر شێوازی دهنگ بۆ میدیاکان بههره شێوازی ئارا - سلیمانی / شهلامی پیره منیر

ئەو پرسیارانەى نامەزرۆى زانینى وەلامەکانیانم

- بۆچى قورئان بە زمانى (عەرەبى)یە؟..... ۱۱
- ئایا باشتەر نییه تەنیا واتای قورئان بە زمانى کوردی
بخوینینه وە؟..... ۲۳
- ئەدى گوێگرتن و خویندنه وەى قورئان بە زمانى عەرەبى
لە کاتیکدا لێى تێنەگەین چ سوودیکى هەیه؟..... ۳۳
- ئایا ئەگەر قورئان وتەى خودای گەرەیه، بۆچى کەمێک لە
قسەى مەزھەبەى دەچیت؟..... ۴۵
- ئایا بۆچى قورئان لە ماوەیەکی دووردریژی ۲۳ سالییدا
پەروانەکرا؟ ئایا ئەگەر خوا بەیەک جار پەروانەى بکردایە باشتەر
نە دەبوو؟..... ۵۹
- ئایا چۆن دەتوانین هێندە دانیابین لە وەى قورئان بە یێ
کۆرپانکاری گەشتتۆتە ئێمە؟..... ۶۵

٧٧..... ئايا قورئان كۆن ده بئت؟

٨٩..... چەند نموونە يەك لە موعجيزە زانستىيەكانى قورئان

مادەم هئىندە موعجيزەى زانستى لە قورئاندا بوونيان هەيه،

ئەدى بۆچى هەميشە كەسانى ناموسولمان پەردەيان لەسەر

هەلە دەنەوه؟..... ١٠٧

ئايا قورئان باس لە داهيئانە گەورەكانى وهك فېۆكە

دەكات؟..... ١٢١

بۆچى لە قورئانى پيرۆزدا وتراوه: "ئايا سەيرى وشتر ناكەن چۆن

خولقيئىراوه؟"..... ١٢٩

بۆچى دريژترين سوورەتى قورئان ناوى (البقره) واتە

مانگايە؟..... ١٣٧

فەرەنگى زاراوه قورئانييەكان..... ١٤٩

پیشه‌کی

بریاربوو په رتووکي ژماره چواری زنجیره‌ی (ئو و پرسپارانه‌ی
تامه زړی زانینی وه لاهه کانیاڼم) په رتووکيک بیت به ناو نیشانی
(تامه زړی ناسینی به هه شتم) و تییدا به دوو روډریتی باس له
بابه ته کانی ژبانی دواړو بکه‌ین، به لام له بهر نه وه‌ی سالی ۲۰۱۰
له سهر ئاستی جیهان کرا به (سالی قورئان) له یادی
(۱۴۰۰) هه‌مین سالی هاتنه خواره وه‌یدا بؤ سهر سنگی مروځ،
بریارماندا گورپانکاریه که له ریزه نډیه که‌دا بکه‌ین و په رتووکي
چواره م له سهر قورئانی پیروژ ناماده بکه‌ین.

به پټو یستم زانی له و یاده مه زنده‌دا، گهرچی بچووکیش بیت
چالاکیه کمان هه بیت. گونجاوترین چالاکیش بریتی بوو له
وه لاهه‌دانه وه‌ی چهند پرسپاریک دهریاره‌ی قورئانی پیروژ.
بیگومان له پشویی هاویندا زوریکمان پووده که‌ینه، وانه کانی
قورئانی پیروژ.

دەچىنە مزگەوتەكان، لەبەردەم مامۇستايانى ئايىنىدا ھىرى
پىتەكان و پاشانىش خويندەنە ۋەى قورئانى پىرۆز دەبين.
ئىدى ھەر لەو كاتە ۋە چەندىن پىرسىيارمان لەلا دروست دەبىت
سەبارەت بە قورئان. لەوانەش:

بۆچى پىۋىستە قورئان بخوينە ۋە؟
بۆچى قورئان بە زمانى عەرەبىيە؟
ئايا نەدەكرا قورئانى پىرۆز بە زمانى كوردى بوايە؟
ئايا قورئان ھىرى چىمان دەكات؟

پىرسىيارەكان بەمشىۋەيە دىن و درىژە دەكىشن...
ۋەلامى كۆمەللىك لەو پىرسىيارانە لە زارى مامۇستايانى
مىھرەبانە ۋە دەبىستىن. ۋەلى ھەندىك پىرسىيار ھەن نە ئىمە
دەتوانىن بىيانكەين نە كەسىكىش بەبى پىرسىياركردن بۆمان
پووندەكاتە ۋە. بەم جۆرە ئەو پىرسىيارانە لە مىشكماندا بى ۋەلام
دەمىننە ۋە.

خودى خۆم بەرلە ۋەى دەست بگەم بە نووسىنى ئەم كىتبە،
گەپامە ۋە بۆ سەردەمى مندالىم و، بىرم لە ھەموو ئەو پىرسىيارانە

کرده وه که به مندالی دهریاره ی قورئان هه مېوون و سه رجه میانم
نوسییه وه.

وه لامي هه ندیک له و پرسیارانه م زووبه زوو چنگ که وت، به لام
هه ندیکی دیکه یان کاتیکی زوریان خایاند. هه ربویه به پیوېستم
زانی که سانی دیکه که وه ک من له و جوره پرسیارانه یان هه یه
هینده چاوه پوان نه بن بۆ زانیکی وه لامه کانیان، بۆ ئه و
مه به سته ش ئه م په رتوکه م ئاماده کرد.

به ئی، له چوارچیوه ی ئه م په رتوکه دا هه ولما وه لامي
گرنگترینی ئه و پرسیارانه بده مه وه، هیوادارم له نیوه ندی
ئه وانه دا وه لامي پرسیاره کانی تۆش هه بن.

هه روه ها هیواخوازم پاش خویندنه وه ی ئه م کتیبه،
خۆشه ویستی قورئانی پیروژ له ناخندا زیاترییت. قورئانی پیروژ
هه میسه له سنگتدابییت و چرای قورئانی پیروژ پووناککه ره وه ی
پێگه ی زیانت بییت...

ئۆزکان ئۆزه

قَالَ تَعَالَى:

﴿الْمَرْءُ يَلِكُ بِآيَاتِ الْكِتَابِ وَالَّذِي أُنْزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ

الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ﴾

"(المر) هه ر خودا نه زانی مه عنای چی یه. نه وانه

نایه تی قورئانن و هه موو نه و قورئانه ی لای

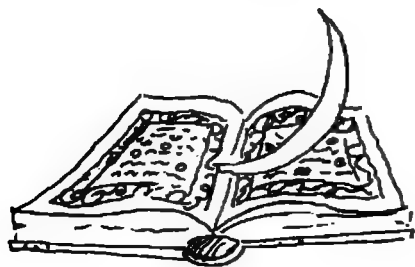
خوداوه بو ت نازل کراوه پاست و بی گهرده، به لام

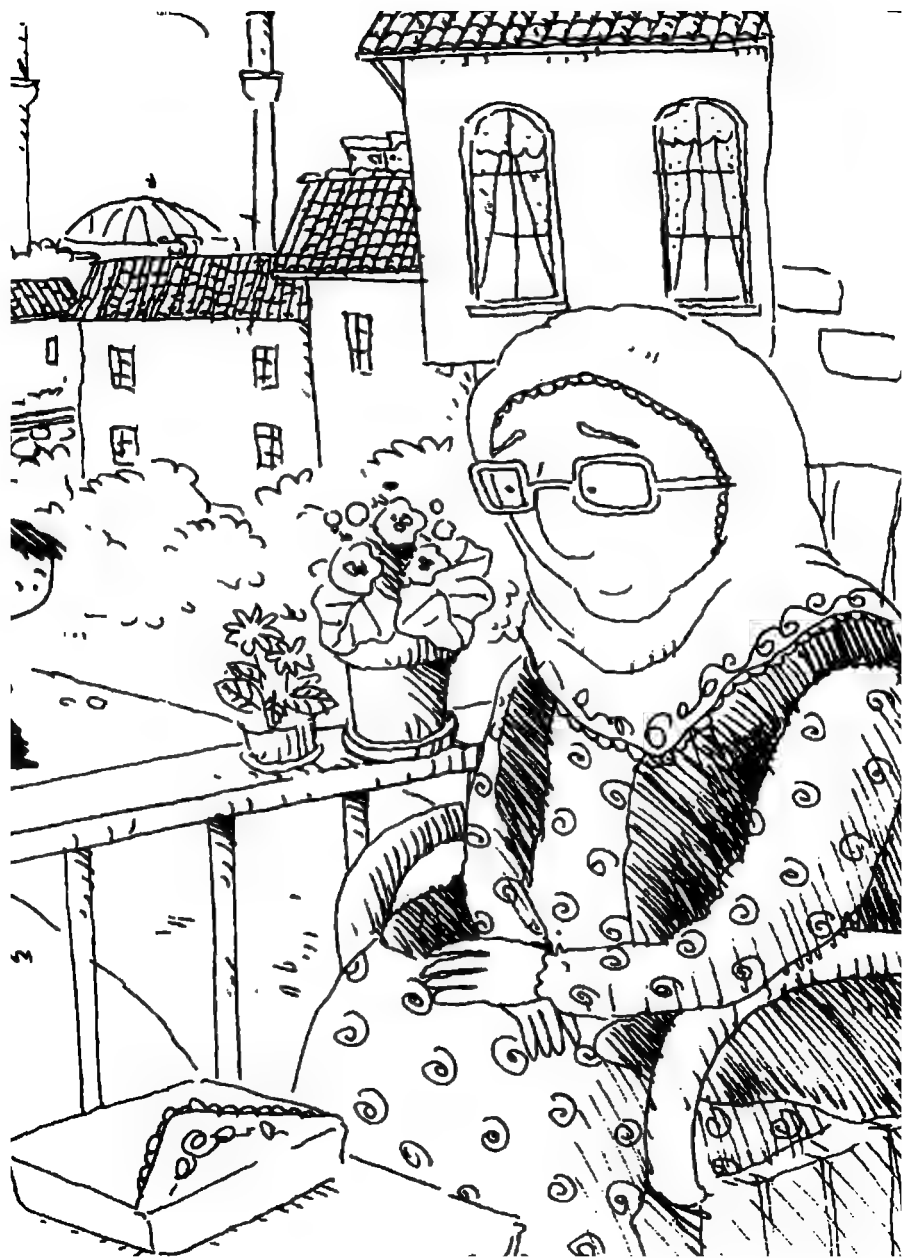
به ششی زوری خه لک بی ئیمانن چونکه

بیرناکه نه وه و عه قلیان ناخه نه کار." (الرعد: ۱)

تامه زرۆی تیگه یشتنی

قورئانم

بۇچى قورئانى پىرۇز بە زمانى (عەرەبى) يە؟

"كتىبىكە ئايەتەكانى تەفصیل دراون بە ئەمرو نەھى و
ئامۇزگارى و پى پيشاندان و يادى خواو حوكمى شەرىعى
بابەتى ترو حالى وايە بە زمانى عەرەبى ئەخوينرىتەو
بۇ كەسانى كە خاوەن قام و هوڭ بن." فصلت: ۳

"بەپراستى ئىمە ئەو كىتەبەمان نازل كىردوو كە قورئانىكە بە
زوبانى عەرەبى تا ئىوہ لىلى تى بگەن و بىزانن." يوسف: ۲

پۇژىكى گەرمى وەرزى ھاوین بوو، مندالانى گەپەك سەرگەرمى
يارىكردن بوون، بە مەبەستى بەشدارىكردن لە وانەكانى فېرېبونى
قورئانى پىرۇزدا كىتەبى (ئەلف و بى) كەم نايە بن دەستم و بەرەو
مالى مامۇستاكەم كەوتەپى .

كىتەبەكەم تايەتمەندىيەكى باشى ھەبوو، لەژىر ھەموو پىتەكى
عەرەبىدا بە لاتىنىش^۱ ھەمان پىت نووسرايوو.

۱- نووسەر لەبەرئەوئى خەلگى ولاتى توركيايە، لە توركيا پىتى لاتىنى بۇ نووسىن
بەكار دەھتىن.

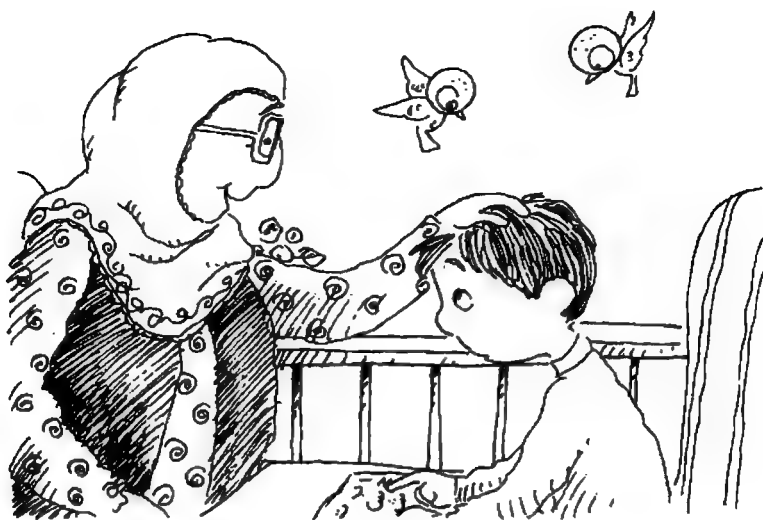
که گه یستمه مائی مامۆستا که م، بینیم وه که هه میسه له
گۆشه یه کی بالکۆنه که یاندا دانیشتبوو و چاره پوانی منی ده کرد.

"وه ره کۆپه که م وه ره ! ئیستا کتیبه که ت بکه ره وه بزانه!"

خانمی مامۆستا، ئافره تیکی به ته من بوو، چاویلکه یه کی
ئه ستوری گه وری له چاو ده کرد. کاتی که من وانه که م
ده خوینده وه نۆر به وریای چاوی ده بپیه پسته کان و
ده سته جی هه له کانی بۆ پاست ده کردم وه. هه رگیز تووپه
نه ده بوو، هه رگیز بیزار نه ده بوو...

له کاتی که من به گله یی و گازنده ده برپینیکی نۆر وه ده چووم
بۆ وانه ی قورئان، که چی خانمی مامۆستا به وپه پی دلفراوانی و
دلسۆزییه وه وانه کانی ده وته وه. ئه مه سه ره پای ئه وه ی خوا
ده زانیته چهند هه زار جار ئه م کاره ی دووباره کردبیته وه.

به بی ئه وه ی بهیلم مامۆستا درکی پی بکات هه موو جارێک
پسته کانم له پیته لاتینییه کانی ژیره وه ده خوینده وه. مامۆستا
خانمیش هه موو جارێک ده ستخۆشی لی ده کردم و ده یوت:
"ئافه رین کۆپه که م، ئافه رین!" و ده ستی ده هیئا به سه رمدا.

بيستبووم هه رجارێك چاوی دهكوت به دايكم، گه لێك وه سفي
منی بۆ ده كرد، پێی دهوت كه كۆپه كهی زۆر به خێرايی وانه كان
فێرده بێت و دهياخوینێته وه.

نزيكى مانگێك بهم جۆره تێپه پى.

زۆر جار ويزدانم ئازارى دهمام له بهر ئه وهى ئه و مامۆستا
خانمه م به و هه موو دلسۆزى و بێگه ردييه وه هه لده خه له تاند،
شه رم له خۆم ده كرد، به لام ده ستم له و كار هه لئه گرت.
دوا جار وانه كانى (ئه لف و بى) و ژيړنووسى لاتينى^١ ته و او بوو،
چه ند هه فته يه ك پيش هاوړێكانم چوومه سه ر خویندنه وهى

١- نووسه ر خه لگى توركيايه، له توركياش پينى لاتينى بۆ نووسين به كاره ده يتن.

قورئانی پیرۆز... مامۆستا دووباره دهستخۆشی ئی کردم؛
 "ئافەرین کۆپەکم ئافەرین! چەندە زوو چوویتە سەر
 خۆیندەنەوهی قورئان!"، بەلام من خۆم دەمزانێ لە داماتوودا
 باجی ئەو هەلە یەم دەدەم.

ئێستا قورئانیکی بە ژێرنووسی پیتی لاتینی لەکوێ بهێنم!
 بۆ پۆژی دواتر، بە ئابەدلی کتییبی (ئەلف و بێ) کهم لەسەر
 میزەکه بەجێهێشت، قورئانەکم نایە بن دەستم و بەرهەم مانی
 مامۆستا کهم بە پێی کهوتم.

"ئەی بابە! دەبیئت ئێستا چی بکهەم؟! ئای لەدەست ئەم
 میشکه پووچەیی من!"

یەکهەم سوورەتی وانەیی قورئان سوورەتی پیرۆزی (الفاتحة)
 بوو، لەمەیاندا بەخت یاوەرم بوو، چونکە من سوورەتی
 (الفاتحة)م لەبەر بوو. هەربۆیە بەبێ ئەوهی بهێلەم مامۆستا درکی
 پێ بکات خۆم وای نیشان دا لەسەر قورئانەکه دەخوینمەوه و
 وانەیی ئەو پۆژەم تیپەپاند.

پۆژی داماتوو دەستمان کرد بە خۆیندەنەوهی سوورەتی
 (البقرة).

"بخوینە پۆلەگیان.."

"ئەلىف لام مېم"

ئاخ گيان، ئەم بەشەى ئاسان بوو..

"ئافەرىن كۆپەكەم، ئافەرىن!"

"زالىكەل كى..."

"بخوینە پۆلە گيان، بخوینە و ئارام بە!"

"زالىكەل كىتابوووو"

"بخوینە كۆپەكەم بخوینە، دوتىنى چەندە جوان

دەتخویندەو. ئىستا بۆ وا شلەزاوى!"

ئەم شەرمەزارىيە بەوجۆرە ماوہى ھەفتەيەك درىژەى كىشا.

پاشان دەرگای قوتابخانە كرايەو و، منىش ئامىكى خوشىم

ھەلكىشا كە لە دەست ئەو دۆخە سەختە پزگارم بوو.

بەگوڤرەى ئەوہى بىستبوم، خاتوو مامۇستا زۆر دلگران

بووبوو بەو دۆخە.

بە دايكىمى وتبوو:

"نازانم چى پھويىدا، كۆپەكە لەپىر وای ئى بەسەرھات!"

ماوہى چەند سالىك تىپەپى، دواجار بەداخەوہ لەوہ

تىگەيشتم كە من نەك مامۇستاكەم بەلكو خودى خۆم

ھەلخەلەتاندوہ.

ناچار کتیبیکسی (ئەلف و بی)ی منداڵانم پەیدا کرد کە
تیگەیشتنی ئاسان بوو، بە نەینى شەوان دور لە چاوی هەمووان
دەستم کرد بە فیڕبونی خویندەنەوهی قورئان.

لە هەر شوینیکدا نەمتوانیایە بیخوینمەوه و ئەستم بوايە،
پەحمەتم دەنارد بۆ پۆچی مامۆستا کەم کە ماوێهەکی زۆر بوو
و هەفتای کردبوو و بە جیگای بلندی خۆی گەیشتبوو.

(أ، ب، ت، ث، ج...) بەلّی من بەم شیۆهە فیئری
خویندەنەوهی قورئانی پیروژ بووم.

بۆچی قورئانی پیروژ بە زمانی عەرەبییە؟

لەو پۆزانەدا کە خەریکبووم مامۆستا کەم هەڵدەخەڵەتاند و
خۆم لە فیڕبونی قورئان دەدزییەوه، هەردەمێک ویژدانم ئازاری
بدامایە و تەنگی پێ هەڵبچنیمایە ئەوا دەموت: "خۆزگە قورئان
بە زمانی خۆمان بوايە، ئەوکات دەمتوانی زۆر بە جوانی
بیخوینمەوه! بەپاست بۆچی بە زمانی عەرەبی هاتۆتە
خوارەوه؟"

به لām له پاستیدا نه گەر قورئانی پیرۆز به زمانی کوردی و پینووسی کوردیش بوايه، دیسانه وه لاساری سهرده می مندالیم پینگهی نه ده دا به باشی هه ولبدەم بۆ ئه وهی فیری قورئان خویندنه وه ببم. ئه وه ته نیا بیانویه ک بوو بۆ سووک کردنی ئازاری ویزدانم، به لām ئه وه شم له بیرناچیته وه که پرسیا ری: "ئایا بۆچی قورئان به زمانی عه ره بییه؟" پرسیا ریکی جددی بوو له می شکمدا ده زرن گایه وه.

ئه ری به پاست بۆچی قورئان به زمانی عه ره بییه؟...
له پاستیدا وه لāmی ئه م پرسیا ره هیچ نه سته م نه بوو.
پیغه مبه ری ئازیزمان ﷺ به ره گه ز عه ره به و له ناو گه لی عه ره به وه هه لبزی ئه دراوه. بیگومان ده بوو قورئانی پیرۆزیش به زمانی عه ره بی نازل ببیت تا کو هه م پیغه مبه ر ﷺ و هه م گه له که یشی لی تی تی بگه ن. خو نه ده کرا قورئانی ک به زمانی کوردی، فه ره نسی یا خود چینی بنی ئه دریت بۆ خه لکانی کی عه ره بی زوبان...
ئه و خودایه ی که تی کپرای ئاسمانه کان و زه وی به و په ری

حیکمه ت و داناییه وه دروست کردوه، (حاشا) ئایا ناداناییه کی وه های لی ده وه شیته وه ؟

که وایی ناچار ده بیت پرسیاره که بهم جوړه بکهیت: " بوچی
پیغه مېر ښه له ناو گه لی کوردا ه لته بژیږدراو له ناو گه لی عره بدا
ه لته بژیږدرا؟ "

به ر له وهی وه لامي ته م پرسیاره بدهینه وه، وهره با وادابنیین
هر دوکمان موسولمانین و خه لکی ولاتی چینین. نه وکات چیمان
دهوت؟

"نایا بوچی پیغه مېر ښه له ناو گه لی چیندا ه لته بژیږدرا و له ناو
که لی عره بدا ه لته بژیږدرا؟ "

ئەدى ئەگەر موسولماننىكى ئەلمانى بوويناپ چىمان دەوت؟
 "ئايا بۆچى پىغەمبەر ﷺ لەناوگەلى ئەلمانىادا ھەلئەبژىردراو
 لەناوگەلى ەرەبدا ھەلئىژىردرا؟"

وەك دەزانىت ئەمە كۆتايى نايەت، لەبەرئەوھى بۆ ھەموو
 گەلىكى سەر پووى زەوى دەكرىت ھەمان پرسیار بكرىت...
 لەبەرئەوھى ناكرىت ھەمان پىغەمبەر كە دوايىن پىغەمبەرى
 كاروانى پىغەمبەرە، لەنىو ھەمووگەلەكاندا لە ھەمان كاتدا
 ھەلئىژىردىت و قورئانى پىرۆزىش بە ھەموو زمانەكانى دنيا نازل
 ببىت، ھەربۆيە پەرەردگارى جىھانىيان لەنىو ھەموو قارەكاندا
 قارەيەك و، لەنىو ھەموو ولاتەكاندا ولاتىك و، لەنىو ھەموو
 نەتەوكاندا نەتەوھەك و، لەنىو ھەموو زوبانەكاندا زوبانىك و،
 لەنىو ھەموو پىنوسەكانىشدا پىنوسىك ھەلئەبژىرىت و
 پىغەمبەرەكەى و قورئانەكەى بۆ ناو ئەوگەل و نەتەوھە
 دەنىرىت و پاشان ئەوان لەناو نەتەوھەكانى دىكەى سەر زەويدا
 بلأوى دەكەنەوھ.

ئەمە ھەلئىژاردەى بەدپەنەرى مەزنە و پشكى ئارەزووى ھىچ
 كەسىكى تىدا نىيە.

ههروهك چۆن پهنگى شىنى بۆ ئاسمان و سهوزىشى بۆ
دارستانهكان ههلبژاردوه..

ههروهك چۆن بالى به بالندهكان بهخشيوه، لوتى دريژى به
فيل، بۆنى خوشى به گول، پهقيتى به بهرد و ئاسودهى ناخى
به ئاو بهخشيوه...

ههروهك چۆن مافى ئهوهمان نيهه بلتين: "ده با بالندهكانىش
لوتى دريژيان ههبايه!"، وههاش ناتوانين بلتين: "چى دهبوو
لهبرى بالنده، فيلهكان له ئاسماندا بفرينايه!"، چونكه فيل و
بالندهش دروستكراوى خواى گهرهه نكه كهسيكى ديكه...

به دانايى خوئى ههركه لىك بيهويت پيغه مبهركهئى لى
ههلهه بژيړيوت و به هه زوبانىكيش بيهويت كتيبهكهئى نازل
دهكات.

ههريويه مافى ئهوهمان نيهه گلهئى و گازنده بكهين و بلتين:
"بريا قورئان به كوردى ياخود به زوبانىكى ديكه بوايه"، ياخود
"پيغه مبهركورد ياخود نه تهويهكى ديكه بوايه.."

ئەوئى دەكەيىتە سەرئشانى ئىمە ئەوئىە بزانىن: "مادەم
خوداى تاقانە بەوجۆرە ھەلىبىزاردوۋە ئەوا چەندىن ھىكمەت و
دانايى تىدايە. پىۋىستە ھەولبدەين و بگەپىين بۆ چىنگ خىستىنى
ھۆكارەكانى ئەو ھەلىبىزاردنە."

بىگومان خوداى تاقانە ھەموو شىئىك بەوپەرى ھىكمەت و
دانايىيەۋە بەدىدەھىيىت...

خودا زاتى خۇى باشتىن زانا و كارايە !

ئايا باشتى نىيە تەنيا واتاي قورئان

بە زمانى كوردى بخوينىنەو؟

كوردىيەكەى قورئان بىرىتى نىيە لە قورئانى كوردى، بەلگە
مەبەست لىي تەفسىر (واتاي) قورئانە . وەرگىراوى ھەر
پەرتووكىك، تەنانت ئەگەر نووسەرى كىتەپكە مەروۇفكىش بىت
(واتە كىتەبى ئاسمانى نەبىت وەك قورئان، ئىنجىل، .. ھتە)،
ھەرگىز وەك نوسخەى ئەو زمانەى پىي نووسراو ھەرناچىت.
كاتىك مەروۇف دەخوينىتەو، لە ناخىو ھەر ئاوات دەخوازىت و
دەلەت: "خۆزگە فلان زمان بزانىايە بۆ ئەو ھەر ئەم كىتەپم بە
زمانە ئەسلىيەكەى خۆى بخويندايەتەو."

بگرە تەنانت كەسانىك ھەر تەنيا لەبەر خاترى ئەو ھەر بتوان
بە زمانە ئەسلىيەكەى خۆى كە (فەرەنسى) يە بەرھەمەكانى

(ڦيڪٽور هيويگيٽو) بخوينه وه خويان فيري فهره نسي كردوه،
بهه مان شيوهش بو خويندنه وهى بهره مه كاني (گوته) خويان
فيري زماني نه لمانى كردوه.

نه گهر به راوردېك بگهين له گه ل وهرگيږاوي پښووسى نه سلبي
وتهى خوداى تاقاندها كه قورئانه، نه مجاره ئيدى جياوازييه كه
كه ليك مه زنتر ده بيت و هاوشيوه جياوازي نيوان دهنكه زيخيكي
كه نار ده ريا و هه ساره يه كي مه زن ده بيت له قه باره دا. چونكه له
يه كه مياندا نه و زوبانه ي ويستي خوداى له سر بووه و نه و
وشانه ي له ده رياى حيكه تي زاتى نه وه وه هه لبريږدراون
به كارها تون، به لام له وهرگيږانه كيدا زوبان و وشه كاري
به گويږه ي ويست و لېها تووي وهرگيږه ...

بۆیە (تەفسیر) خودی قورئان نبی، بە لکو تەنیا و اتاکە یەتی...
 بە لام تکایە و اتیمە گە کە لە نرخى (تەفسیر) م
 کە مکردیتتەو! هەرگیز!

ته فسر زور گرنگه. مړؤفى موسولمان له هر كوييـه كى دنيا دا
بږى و به هر زمانىك بدوئت پيويسته ته فسريش بخوئيـتـه وه و
هر گيز كه مته رخه مى تنـدا نه كات.

خواهی به‌روزرنگار له قورئانی پیروژدا ده‌فه‌رمویت:

(ئەمەى لەم سورەتەدا نازل بوو ئاگادارىيەك بوو بۆ خەلك و،
 بۆ ئەو ھاتوو ھالى بېن و پىيى بترسىنرئىن و بزائن خوداى
 جىھان بەك خوداى تاك و تەنيايە. ھەر ھە بۆ ئەو يە خاوەن
 ھۆشان بېرىكەنەو.) ابراهيم : ۵۲

واتە قورئانى پىرۆز نە تەنيا كئىيى ە رەبەكانە و نە تەنيا بۆ
 ئەوانە نىردراو ە زمانى ە رەبى دەزانن. قورئان كئىيى ە موو
 مرقاىە تىيە. ھەر ەك ئەو ە پىغەمبەرى ئازىزمان ﷺ نىردراو ە
 بۆ ە موو گرۆى بەشەر، ھەر ەش قورئانى پىرۆز كئىيى گشتگىرى
 مرقاىە تىيە.

بۆيە لە سەر ھەموو مەزھەکانی سەر زەوی پێویستنکراوە
قورئانی پیرۆز بخویننەو ھەولبدەن لێی تێبگەن. بۆ ئەمەش
پێویستە ھەموو مەزھەبەکانی فێری زوبانی عەرەبی ببێت یاخود
قورئانی پیرۆز وەرگێڕدێتە سەر ھەموو زمانەکانی دنیا.

لەبەرئەو ھەوێ بژاردە یەکەم کارێکی ئەستەمە، بۆیە باشترە
قورئانی پیرۆز وەرگێڕدێتە سەر ھەموو زمانەکانی دنیا.

ئێستا ئیدی قورئان بۆ ھەموو زمانەکانی دنیا وەرگێڕدراوە.
ھەرکەسێک ئەگەر موسوڵمان بێت یاخود نا، دەتوانێت
وەرگێڕدراوی قورئان بخوینێتەو.

پێویستە ئەو ھەش بلیێن کە پۆژانە ژمارە یەکی زۆر لە خەڵکی
واتای قورئان دەخویننەو و لەو پێگەیە شەو موسوڵمانبوونی
خۆیان پادەگە یەن.

بۆ وێنە، یەكێك لە بە ناویانگترین گۆرانپێژانی پۆپ لە سەر
ئاستی جیھان بە ناوی (كات ستیفانس)^١ ھەو، دواي ئەو ھەش کە
وەرگێڕدراوی قورئان بە زمانی (ئینگلیزی) دەخوینێتەو
موسوڵمان دەبێت و تەنانەت ناوی خۆشی دەگۆڕێت بە (یوسف

١- لەم پۆژانەدا گۆیم لە ئەلبومی (Roadsinger) ی ئەرھونەرماندە دەگرت، بەپای

من بەرھەمێکی ئاوازیە...

ئىسلام)، ئەمە بە تايىبەتى پاش خويندەنەۋەى سوورەتى يوسىف
كە يەككە لە جوانترىن چىرۆكەكانى ناو قورئان.

بەلى، قورئانى پىرۆز موعجىزەيەكى ھىندە مەزن و بى ھاوتايە
كە ۋەرگىرپدراۋەكەشى دەبىتە ھۆى باۋەپپەيتنانى ژىرىيەكان و،
ئاۋدانى پۇخەكان و گىرپانەۋەى مۇقەكان لە ھەلدېر.

بە وىنەى خۇرىكى درەۋشاۋەى ھەرگىز نەكوژاۋە، قورئان
لەسەر ئاۋىنەى زمانە جىاۋازەكان دەدرەۋشىتەۋە و ئايەتەكانى
دەبنە ھۆى گەرموگوپکردن و پۇشنىكردنەۋەى دلەكان.

ئايىا خويندەنەۋەى واتاى قورئان بەس نىيە؟

بۇ چۈنە ناو كۆشكىكى مەزنەۋە كە بە خەزىنەۋە خىشل و
كەرەستەى گرانبەھا داپۇشراپىت و جىبى باس و خواسى ھەموۋان
بىت، پىۋىستە سەرەتا بەرەۋ دەرگاي كۆشكەكە بچىن و
پاشانىش لە دەرگاي كۆشكەكە بدەين.

بىگومان دەرۋازەى كۆشكىكى ۋا ناۋازە، بە ھەمان شىۋە
ناۋازەيە...

وه لئ جوانی ئه م ده رگایه ته نیا سه ره تایه که بۆ جوانیه کانی
دوای خۆی، که جوانی کۆشکه که یه.

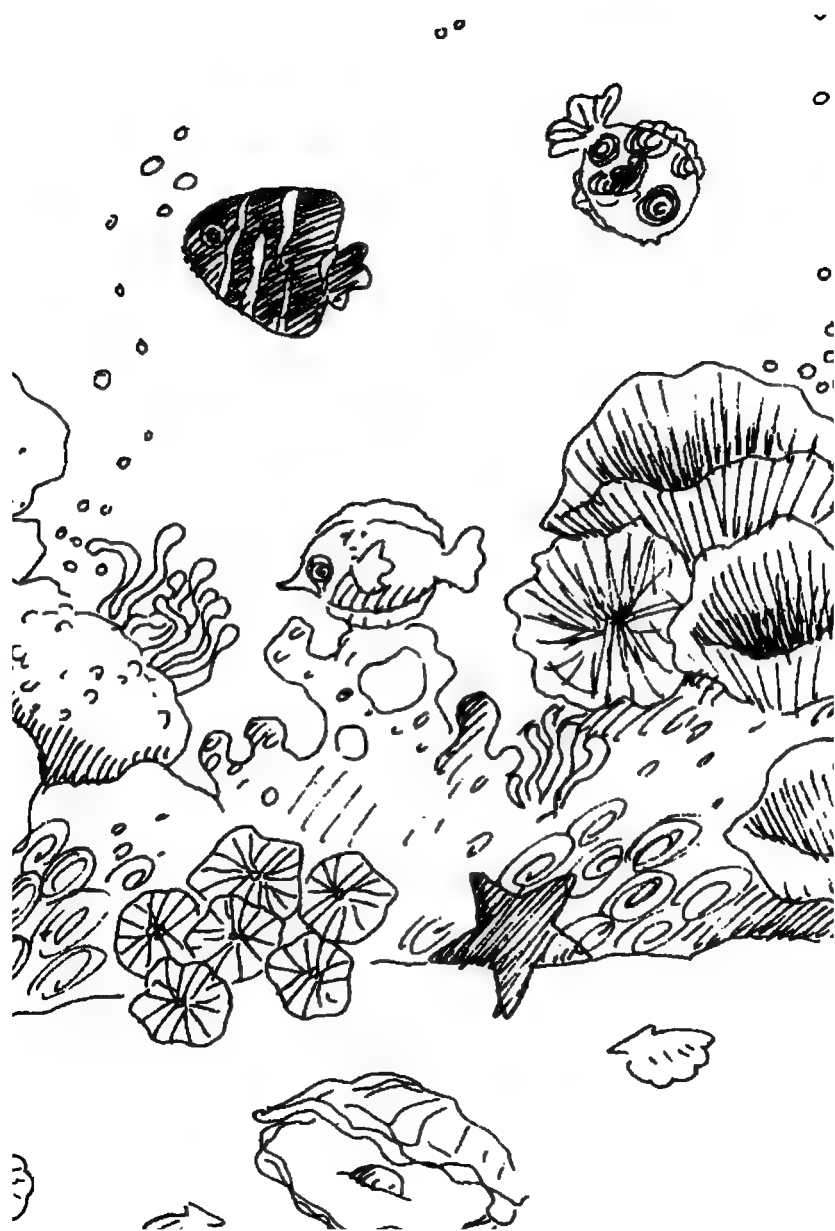
که سیک بخوازیت بچیته ناو کۆشکه که وه پیویسته له ده رگا
بدات و پاشان به ده روزه که دا تیپه پیته ناو حه ره می کۆشکه که.
به لئ، واتای قورئانی پیروزی و هه که ده روزه که وایه بۆ
چوونه ناو قورئان. به بی تیپه پاندنی ئه و نا کریت بچینه ناو
کۆشکه که وه.

وه لئ ئه گه ر به ویت زیاتر له کۆشکه که وردببیته وه و، خه زینه
له بن نه هاتوو و که ره سه ته گرانبه ها کانی ناوی ببینیت، ئه و
پیویسته بچیته ئه و دیو سنووری واتا (وه رگێڤدراو) ی
ئایه ته کانه وه.

هه ر بۆیه چه ندین سه ده یه زانایانی ئایینی به ده یه ها به رگی
مه زن ته فسیریان نووسیوه. ته فسیره کان بریتین له چه ند
په رتووکیکی پینمایی که ئایه ت به ئایه ت به کۆشکی مه زنی
قورئانمان ده گه یه نن. له و ته فسیرانه دا واتای قوولی ئایه ته کان
ناشکرا ده کرین، ئه مه ش شتیکی جیاوازه له (وه رگێڤدراو) یا خود
واتای ئایه ته کان.

نمونە يەككى دىكەت لەسەر بابەتەكە بۇ دەھىنمەوہ:
 وەرگىزىدراوى قورئان لە چىنى پووپۇشى دەريا دەچىت. ئەوہ تا
 كاتىك سەيرى دەريا دەكەين شىنايى دەريا و جموجوول و بريقە
 دانەوہى لەبەر تىشكى پۇژ و مانگدا دەبينىن. بەلام خۇلامان
 ئاشكرايە، دەريا تەنيا ئەمە نىيە. بەلكو يەكجار قوول و فراوانە.

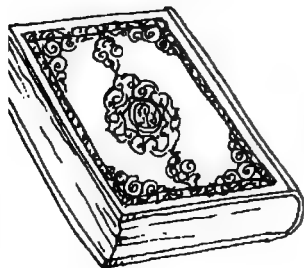

دەریا بە ملیۆنان گیانلەبەر و مرواری و مەرجانەکانیەو،
جیھانیکی تەواوە.

زۆر لەوێی کە لە دەرهو دیارە جیاوازتر و جوانترە...
بەلێ! واتای قورئانیش وەک پووی دەریا وایە. بەو پێش
ئەگەر بلیت "من واتای کوردی قورئانم خۆندۆتەو! ئەمە
بەسە بۆ من. هەرچەند لەو تیبگەم بەو ئەندازەیەش پەڕەوی
دینەگەم دەگەم"، بەراستی ئەم وتەیە ناتەواوە.

خۆندەنەوێ واتای قورئان کاریکی پێویستە، دەبێت بەرھەمی
ئەو زانایانە بەرزانی لە پابردوو و ئیستە و داھاتوویشدا،
پوونکردنەوێ بەنرخیان لەسەر ئایەتەکانی قورئان و فەرموودە
شیرینەکانی پیغمبەرمان داوە و دەیدەن، بخوینینەو، بەلام
لەگەڵ ئەوەشدا پێویستە خۆمان قورئان بخوینینەو.

ئیتەر ئەوەکات پشکمان لە خەزینەی کۆشکی قورئان و
جوانیەکانی دەریای قورئان زیاد دەکات...

ئەدى گۆيگرتن و خويىندىنەۋەدى قورئان

بە زمانى عەرەبى لە كاتىكدا لىي

تىناگەين، چ سوودىكى ھەيە؟

" ئەى خەلىپە ! بە راستى قورئاننىكتان بۇ ھاتوۋە
پىرەتى لە ئامۇزگارى و، پىنگاي راستقان پىشان ئەدات
بۇ قازانجى دىن و دىياتان، ئەمرتان پى ئەكا بە چاكە و
نەھىتان ئەكا لە خراپە، كە ئەمانە ھەموو شىفای دل و
دەروون و، لە گومان و بىروباۋەپى خراپ پاكقان
ئەكەنەۋە. ئەو قورئانە ھۆى شارەزايى و پەحمەتە بۇ
خاۋەن باۋەپە دىندارەكان. " يونس: ۵۷

پىم وايە ئەگەر شوپىنكەۋتەيەكى ئايىنى مەسىحى بوومايە،
گەرەتەين پەژارەم ئەۋە دەبوو كە نەمتوانىايە كىتەبى پىرۆز
(ئىنجىل)، ئەو كىتەبى لە پىنگەى سىرووشەۋە بۇ ھەزەرتى عىسا
نۆردرا، بە زمانە ئەسلىيەكەى خۆى بخويىنمەۋە...

چونکه حه زره تی عیسا به زمانی عیبری دوواوه و گه له کهشی به هه مان زمان قسه یان کردووه. ئینجیلیش هه ر به و زمانه بۆ عیسا ی کوپی مریه م نۆردراوه ته خواره وه.

به لام به تپه پبوونی کات، هاوشیوه ی ناوه پۆکه که ی، زمانی ئینجیل ده ستکاری کراو گۆردا.

سه ره تا وه رگێردا بۆ سه ر زمانی یۆنانی. له دوای ماوه یه ک زمانی (لاتینی) وه ک زمانی پیروژ له لایه ن (پاپا) وه پاگه یه ندرا. ئه مپۆ له فاتیکان ئینجیل به زمانی لاتینی ده خویندنه وه و نزا و پارانه وه کانیش هه ر به و زمانه ئه نجام ده درێن... بیگومان ئه مه ش مایه ی خه م و په ژاره یه بۆ په پره وانی ئایینی مه سیحی.

بۆیه ئیمه وه ک موسوڵمانان، له به رامبه ر ئه و دۆخه ی مه سیحیه کاند، هه رچه نده سوپاسی خودا بکه ین هیشتا هه ر که مه، چونکه ئیمه تایبه ته ندیه کمان هه یه که له وانی دیکه مان جودا ده کاته وه، ئه ویش خویندنه وه ی کتێبه ئاسمانیه که مانه (قورئان) به هه مان ئه و زمانه ی نۆردراوه ته خواره وه.

زیاتر له ۱۴۰۰ سال له مه وپیش له نه شک و تی (حراء) دا،
 فریشته ی گه یه نه ری سرووش، له لایه ن په روه ردگار وه یه که م
 نایه تی قورئانی بو پیغه مبه ری پیشه و امان هیئا:

﴿اقرء باسم ربك الذي خلق..﴾ واته به ناوی خواوه بخوینه.

نه مړو موسولمانان له سهرتاسه ری جیهاندا، جا زمانی خو یان
 هرچیه ک هیه با بییت، ده توانن به ه ولئیکي که م فیتری
 خویندنه وه ی قورئان بین و نایه ته کان به ه مان شیوه ی خو یان
 بخویننه وه یا خود له که سانی دیکه وه گوئیان لی پابگرن.

ته‌واوی ئایه‌ته‌کانی قورئانی پیروژ چون له‌خودای گه‌رده‌وه و
 له‌پێگه‌ی هه‌زه‌تی (جبریل) ه‌وه‌ گه‌یشتونه‌ته‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ،
 چون له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه ﷺ گه‌یشتونه‌ته‌ هاوه‌لانی، ئه‌مۆ له‌ دواي
 تێپه‌ڕینی ۱۴ سه‌ده ئیمه‌ش ده‌توانین به‌ هه‌مان شیوه
 بیانخوینینه‌وه.

به‌لێ، ئه‌مه ئیدی بۆ خۆی به‌خششیکێ مه‌زنه و ده‌که‌نمان پێ
 ده‌کات له‌خۆشی و شادی...

زمانی قورئان، زمانی هاوبه‌شی ئیسلامه

ئەگەر بێتو که سیکی ئینگلیز لە تەنیشت چینیەکی
مەسیحیەوه بێت چینیە که ئنجیل بخوینێتەوه، بەلام
ئینگلیزه که زمانی چینی نەزانیت، ئەوا نەستەمه لێی تییگات.
بەلام ئەگەر موسولمان لە ٻەره‌تدا سەر بە هەر ٻه‌چه‌ له‌ کێک
بێت، یاخود بە هەر زمانێک بدویت، که قورئانی پێرۆز خوینرايه‌وه
لێی تێده‌گات.

سەرەپای ئەوه‌ش ئەگەر قورئانی پێرۆز بە دەنگی به‌رز
بخوینێتەوه، ئەوا بێگومان کهسانی چوارده‌ور ئەگەرچی
مەسیحی یاخود جووله‌ که یاخود هیندی بن، به‌ بیستنی ده‌نگه‌ که
تێده‌گەن که ئەوه‌ قورئانه‌ و کتێبه‌ پێرۆزه‌ که‌ی موسولمانانه‌.
ئەگەرچی هاوزمانیش نه‌بین به‌لام ده‌ستبه‌جێ له‌ چوارده‌وری
سه‌دای قورئان خویندنه‌وه‌ کۆده‌بینه‌وه‌...

له‌کاتی نوێژه‌کاندا، هەر ئەوه‌نده‌ی چاومان به‌ ئیمامێک که‌وت،
بێ یه‌ک و دوو پۆل پۆل له‌ پشتیه‌وه‌ راده‌وه‌ستین و نوێژ
ده‌که‌ین.

هیچ جیاوازییه کی نییه نه گهر ئیمامه که کورد، یان تورک، یان
 عه ره ب بیّت، فارس بیّت، هیندی بیّت، یاخود هه ر نه ته وه یه کی
 دیکه... به لکو نه وه نده به سه ئه و که سه له گه ل سورده تی
 (الفاتحة) دا چهند سورده تیکی دیکه ی قورئانی به په وانی
 له به ربیّت!

ئیدی نه مه ش یه کی که له گه وره ترین سووده کانی خویندنه وه ی
 قورئان به زمانی نه سلّی خۆی که زمانی عه ره بییه.

به نه ندازه ی نوێژ خویندن

گرنگترین په رستش له ئایینی ئیسلامدا بریتییه له (نوێژ). بۆ
 به جیهینانی نوێژیش پێویسته نوێژ خوین له گه ل سورده تی
 پیرۆزی (الفاتحة) دا چهند سورده تیکی کورت یاخود چهند
 ئایه تیکی له بهر بیّت.

ئه مه له سه ره موو موسوڵمانێک فه رزه. وه ک ده زانین ئه مه
 کاریکی هینده ئه سته م نییه. له به رکردنی چهند سورده تیکی
 قورئان و فیربوونی چۆنییه تی نوێژکردن، له له به رکردنی خشته ی
 لێکدان ئاسانتره.

خودای گه وره له کۆتا جوزئی قورئاندا، چه ند کورته
 سووره تیکي ناردۆته خواره وه؛ له وانەش سووره ته کانی
 (الإخلاص، الکوثر، الفیل...) ده مه ویت بلیم هه موو
 سووره ته کانی جوزئی کۆتایی قورئان هینده ی سووره تی (یس)
 دریژنین.

به شیوه یه کی گشتی ئه و سووره ته کورتانه له کاتی نوێژدا
 ده خوینینه وه.

پێده چیت گویت له هه ندی که سی سه یر بوو بیت که ده لێن:
 "هه رکه سی که ده توانیت به زمانی خۆی نوێژ بخوینیت."، به لام
 وه که ئاشکرایه که سانیکی ئه وتۆ گوێیان بۆ ناگرن.
 به تایبه ت نوێژخوینان به هه یچ جۆری که ئه وته یه به هه ند
 وه ناگرن.

من وه کو خۆم تا کو ئیسته که سی که نه بینیه سکا له وه
 بکات که له کاتی نوێژدا ئایه ته کان به عه ره بی ده خوینیت. ئایا تو
 بینیه ته ؟

له گه ل ئه وه شدا پێویسته مانای ئه و سووره تانه ی له کاتی
 نوێژدا ده یان خوینین، به تایبه تی سووره تی (الفتاحه)، بزانی.

خۆ ئەگەر نەیشیزانین دەشیت نوێژه که مان قبول بییت، بەلام
 به پای ئیوه نەنگی نییه گەر بۆ جارێکیش بییت هەولی فیڕبوونی
 واتای سوورەتییکی وەك (الفاتحة) نەدەین که پۆزانه چەندین جار
 دەخوینین؟!

خۆ هەلەش نابیت گەر بلێین، بۆ فیڕبوونی واتای ئەو
 سوورەتانه تەنیا یەك لە هەزاری ئەو کاتە بەسە که بۆ فیڕبوونی
 زمانێکی بیانی وەك ئینگلیزی تەرخانی دەکەین.

خویندنه‌وه‌ی قورئان پەرستشه!

خویندنه‌وه‌ی قورئانی پیروژ به زمانه پەسه‌نه‌که‌ی خۆی
 (عه‌ره‌بی) پەرستشێکه‌ مایه‌ی پاداشتیکی مه‌زنه‌. له‌و
 چوارچۆیه‌دا پێغه‌مبه‌ری خو‌شه‌وێستمان ﷺ هه‌والی ئەوه‌مان
 پێده‌دات که خویندنه‌وه‌ی هه‌ر پیتیکی قورئانی پیروژ پاداشتی
 خۆی هه‌یه‌. بگه‌ر ئەو پاداشته‌ له‌ مانگی پهمه‌زان و به‌ تاییه‌تیش
 له‌ شه‌وانی قه‌دردا چەندین جار زیاده‌بیته‌.

واته خویندنه وهی قورئان عیبادەتێکی بەسوودە و هیندە ی
 ئەوەش کاریکی ئاسانە .. هاوکات گوێگرتن لە قورئان بە هەمان
 شیوەی خویندنه وهی پاداشتی گەورە ی لەسەرە ...
 لەسەر ئەم بابەتە چەندین فەرموودە ی شیرینی پیغەمبەرمان
 ﷺ هەیە . بەردەوام ئامۆزگاری گەلەکی دەکرد بۆ خویندنه وه و
 سەرقال بوون بە قورئانی پیرۆزە وه .

چەند نموونە یە ک لە و فەرموودانە :

"باشترینتان ئە و کەسە یە کە قورئان فێردە بیئت و فێری
 کەسانی دیکە شی دەکات".

"هەرکەسێک هیچ شتێک لە قورئان نەزانیئت وە ک مالتێکی
 وێرانە یه"

"هەرکەسێک پیتێک لە قورئان بخوینێتە وه چاکە یە کی بۆ
 دەنووسرێت . جیا لە وهش بۆ هەر چاکە یە ک دە هیندە ی بۆ
 دەنووسرێت . نالیم (الم) یە ک پیتە . بە لکو (أ) پیتێک و (ل) پیتێک
 و (م) یش پیتێکە"

"ئيماندارى قورئانخوين وەك لىمۆ وايە، بۆنى خۆشە و تامى
بەلەزەتە. ئيماندارى قورئان نەخوينىش وەك خورما وايە، تامى
خۆشە بەلام بۆنى نىيە".

ئايا ئەگەر قورئان وتەي خواي گەورەيە، بۆچی كەمىك لە قسەي مروؤ دەچيئت؟

"جا بۆيە ئەم قورئانەمان بە زمانەكەي تۆ كە زمانى
عەرەبىيە ناردوو بۆ خەلك، يا بۆيە لەسەر زمانى
تۆ، واتە لە پىگاي تۆ، ناردوومانە بۆ خەلك بۆ
ئەوەي مژدەي پى بەدەي بە لەخواترسان و ئەو
كەسانەي پى بترسيئي كە كەللەرق و سەختگين
لە دورئمانايەتيدا." مريم: ٩٧

ئەو خودايەي كە نىعمەتى ئاڤاوتنى ئىمە بەخشيوە، بىگومان
زاتى خۆيشى دەدويئت، وەلى قسەي خودا لە قسەي ئىمە ناچيئت.
چونكە ئىمە بۆ قسەكردن زمان و، لىو و، ناوەندى ھەوا كە
تواناي گواستەنەوەي وزەي دەنگى ھەيە و چەندىن كارلىكى
ئالۆزى مەشكمان بەكاردەھيئن.

ئەگەر ئاڤاوتنى خوداي گەورە لە ئاڤاوتنى ئىمە بچوايە
ئەوكات زاتى ئەويش پىويستى بە ھەمان ئەم ئەندامانە دەبوو كە

ئىمە بەكارىاندەھىنن، بەلام خوداى مەزن بەرلەۋەى ھىچ
بوونەۋەرىك ھەبىت ھەر ھەبوۋە ۋ ھەر پەرۋەردگار بوۋە .

زاتىك كە بەر لە بوۋنى ھەموو بوونەۋەران بوۋنى ھەبوۋە،
بىگومان نىازى بە ھىچ شتىك نىيە .

نە بۇ ئاخوتن، نە بۇ بىستىن، نە بۇ بەدپەننى بوونەۋەران
پىۋىستى بە ھىچ شتىك نىيە ...

ئەدى باشە زاتىك كە وتەكانى لە وتەى مرۇف ناچىت، چۆن
دەكرىت كىتبەكەى واتە قورئان لە وتەى مرۇف بچىت؟ مادەم
خوداى گەرە خۆى لە ھىچ شتىكى دىكە ناچىت، ئەدى نابىت
فەرمودەكانىشى، جىاوازىن؟

ھەرۋەك چۆن چاۋى مرۇف تواناى بىننى تەۋاۋى پەنگەكانى
تىشكى پووناكى نىيە، بەو جۆرەش گۈچكەى تواناى بىستىنى
ھەموو شەپۇلىكى دەنگى نىيە .

ئەگەر گۈچكە بشبىستىت، مىشكمان ناتوانىت لىتى تىبگات...
بۇ نمونە، دەتوانىن گۈيمان لە ئاخوتنى مىش ھەنگەكان
بىت، بەلام ناتوانىن لىيان تىبگەىن...

بانگه‌آندانی بالنده‌کانیش لای ئیمه ته‌ها چه‌ند ئاوازیکی
 خوش و هه‌ست بزویئن. واته ناتوانین بزانیین بالنده‌کان له نیوان
 خویاندا باس له چی ده‌که‌ن و لای ئه‌وان چ باسه...
 ئه‌مانه له لایه‌ک، له لایه‌کی دیکه‌وه ئه‌گه‌ر زمانیکی بیانی
 نه‌زانیین ته‌نانه‌ت ناتوانین له مروڤیکی بیانییش تی‌بگه‌ین...

ئىمە تەنیا دەتوانىن لەوانە تىبگەين كە وەك خۆمان دەدوین.
بىگومان گۆچكە و، مېشك و دلىشمان بە و پىيە بەدیهىنراون...
بۆيە ئەگەر بىتو پەرەردگارى مەزن بە زمانى خۆمان
لەگەلماندا نەدوايە، بە زمانىك كە لە ئاستى خودايەتى زاتى ئەودا
بىت قسەى لەگەل بگردىنايە، ئەوكات نەماندەتوانى لە
فەرمایشتەكانى تىبگەين.

لیرەدا دوو پىگە ھەيە بۆ تىگەيشتن لە فەرمایشتەكانى
پەرەردگار. يەكەم ئەو ھەيە دەبىت ئىمە بگەينە ئاستىكى ھىندە
بالا كە لە فەرموودەى خوائ گەورە تىبگەين، ياخود ئەو ھەي
خودا بە سۆز و مېھرەبانى خۆى بە زمانىك لەگەلماندا بدویت كە
لێى تىبگەين.

له به رامبه ردا خودای په روه ردگار زمانیکې هه لېژارد بۆ ئاخاوتن
 که مروفه کان لښی تیښگن. - هه روه ک چۆن دایک به زمانیکې وا
 ساده له گه ل منډاله که یدا ده دویت که لښی تیښگات. -
 ئایا ئیوه دایک ښکتن بینوه قسه له گه ل منډاله بچو که که یدا
 بکات؟

نه که رچی دایکه که پروفیسوری کولژی زمانیش بیت هه رگیز
 نایهت به شیوه یه کی پروفیشنال و له ئاستیکې به رزدا قسه

له گەل منداڵه كهيدا بركات، به لكو به شيوه يه كي وا ساده قسه دهكات له منداڵه ئاتاجه كه ي بتواني ت زور به ئاساني لئى تيبگات. دايك هه موو زانست و زانيارى خوئى و، گشت ئه و وشه ئه ده بيبانه ي ده يانزاني ت و ته واي هونه ره كه ي ده خاته لايك و هه ول ده دات ساده ترين زمان له گەل منداڵه كهيدا به كار بهي تيت. بۆ نمونه له كاتى تير كردنى جگه ر گۆشه كهيدا ناسكترين و ساده ترين زمان به كار ده هيتيت.

كه سيك، به مەرجى ئاگادارى خو شه ويستى نيوان دايك و جگه ر گۆشه كه ي نه بيت، به هيچ شيوه يه ك ناچي ته ئه قلايه وه ئه و دايكه پرؤفيسؤرى به شى زمان بيت له زانكو. له وانه شه بلّيت: "ئه م قسانه هه رگيز قسه ي مامؤستايه كي به شى زمان نيه."

كه سيك نه گه ر گوئى له قورئان خويندن بيت و بلّيت: "ئه مەيش وهك وته ي مروؤ چەند وته يه كه، ئه مە كه ي فەرمووده ي خودايه.؟ نه گه ر فەرمووده ي خودا بوايه به مشي وه يه ده بوو؟ نه گه ر فەرمووده ي خودا بوايه چەند شتي كي سەر سوپه ي نه ر ده بوو!"، هيچ جيا وازيه كي نيه له گەل ئه وه ي پيشوودا... ئه و كه سانه تينا گه ن له وه ي كه خوداي گه وره و

مېهره بان له بهر بېنده کانی به زمانیکې ساده و ساکار له گه لیاندا
ده دویټ تا کو لئی تی بگه ن...

ئو که سانه ی ده لئین: "ئو که ر ئه مانه و ته ی خودا بوونایه،
شتی کی ته و او جیا واز ده بوون"

به هه مان شیوه ی ئه وانه ن به رام بهر پیغه مبه ر ده یانوت و
ده لئین: "ئو که ر به راستی پیغه مبه ر، ئه دی بۆچی وه ک مروفی کی
ئاسایی برسی و تینووی ده بیټ، سه رمای ده بیټ، ماندوو
ده بیټ، خوی دیت و بگره له کاتی جه نگدا برینداریش ده بیټ؟
ئایا پیغه مبه ر نابیت وه ک فریشته بیت؟"

ئو مه له کاتیکدا پیغه مبه ر ده بیټ مروفی کی هه لېژېردراوی نیو
مروفه کان خویان بیت، مروفه کان په روه رده بکات، بیانخاته سه ر
پیگه ی پاست، له خووه ناشیرینه کان دووریان بخاته وه.

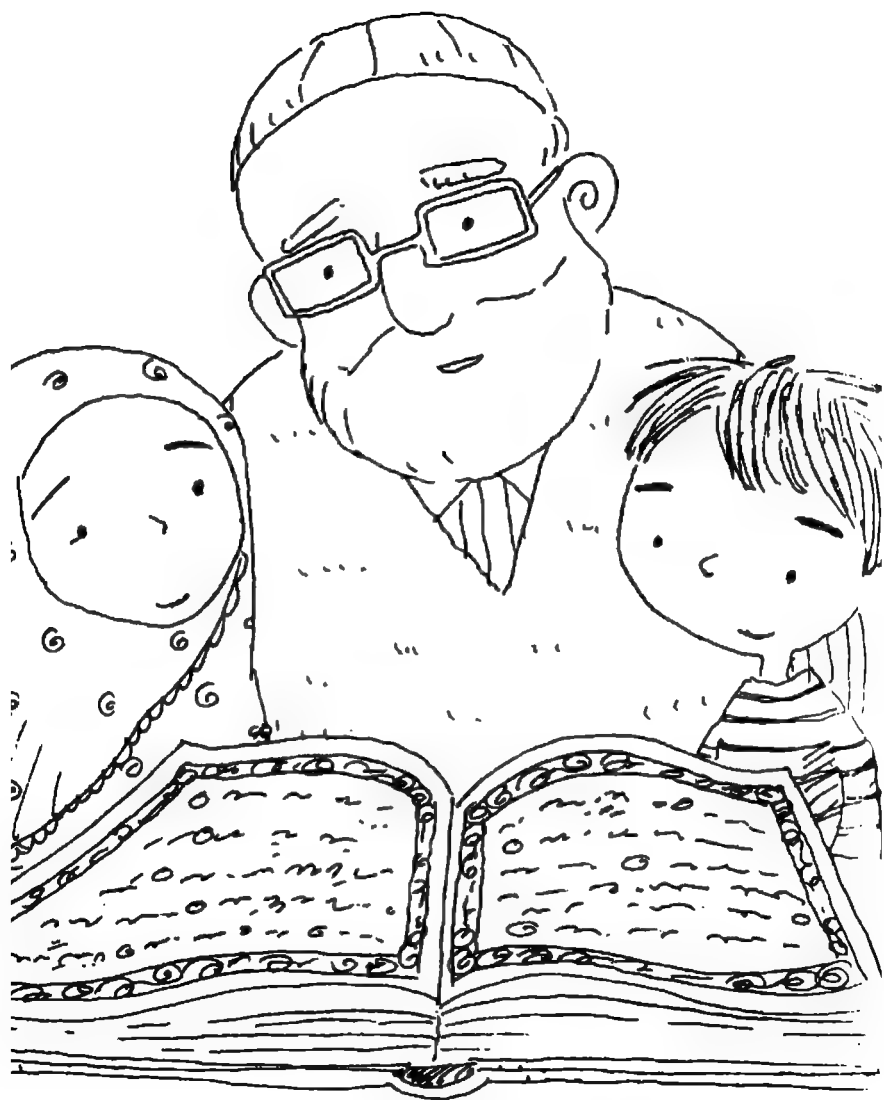
ئایا کئ هه یه بتوانیت پېچکه ی پیغه مبه ریک بگریټ که به
هه مان شیوه ی فریشته کان نه خوات و نه خواته وه؟

کئ ده توانیت بیکات به سه رمه شق بۆ ژیا نی خوی؟
هاو شیوه ی پیغه مبه ری ئازیز، قورئانیش بۆ مروف نیژدراوه.
قورئان بۆ تیگه یشتن و، په ندوه رگرتن و جیبه جیکردنی ئه و
وانانه یه که لیوه ی فیروون.

"ئەمەي لەم سورەتەدا نازل بولۇپ ئاگادارىيەك بولۇپ خەلك و، بۇ ئەو ھاتوۋە ھالى بىن و پىيى بىسىنىرىن و بىزانن خوداي جىھان يەك خوداي تەك و تەنبايە. ھەرۋە ھە بۇ ئەو يە خاۋەن ھۇشان بىرىكەنەۋە " ابراهيم: ۵۲

بىرۈبۈچۈۋنىكى چەۋت

كەسانىك ھەن نەك لەبەرئەۋەي تامەزىۋى فېرىۋونن، بەلكو لەبەرئەۋەي باۋەپىان بە قورئان نىيە ياخود نايانەۋىت باۋەپى پىي بېئىنن دەلئىن: "قورئان لە قسەي مەۋد دەچىت، كەۋاتە فەرموۋدەي خودا نىيە. بەلكو كەسەك ھەستەۋە بە نوۋسىنى".
لەيت ناشارمەۋە ئەمە فەلسەفەيەكى كلاسسىكىم ۋەبىردەھىنئەۋە كە دەيۋت: "تەزى بىيەر بەسۋىيە، ژيانىش بەسۋىيە، كەۋاتە ژيان بىيەرە."

به لای، قورئان له قسه ی مرۆڤ ده چیت؛ چونکه به شیوازیک
بۆمان نێردراوه که مرۆڤ لای تیبگات.

ئه گهر به شیوه یه که مرۆڤه کان لای تیئنه گن و پاشان
نه زانن چۆن له ژياناندا سوودی لای وه ربگرن، ئه وکات ناردنی
کتیبه ی ناسمانی له لایه ن خالفه وه بۆ بهنده کانی چ مانایه کی
ده بوو؟.

کتیبه ی که س نه توانیت بیخوینیته وه و، که س نه توانیت لای
تیبگات و، ته نانه ت که س توانای ئه وه ی نه بیت گوئی لیبگریت،
بیگومان ئه و کتیبه سوودی بۆ که س نابیت.

بۆ نمونه ئه گهر قورئان وه ئه و گفتوگۆیه ی هه زه ته ی موسا
و پهروه دگار بوايه له کتیی (طور) له سینا، هیه چ بهنده یه کی
خودا نه که هه ر تیئنه ده گه یشت به لکو ته نانه ت توانای گوێگریتیشی
نه ده بوو.

وشه‌کان هه‌مان وشه‌ن به‌لام...

ئێستا پێده‌چیت چه‌ند پرسیارێکی له‌م شتیه‌یه‌ت له‌لا دروست ببیت. ئه‌گه‌ر قورئان به‌ زمانیک که مروفه‌کان لێی تێده‌گه‌ن نێردراوه، ئه‌ی بۆچی به‌ بێ هاوتا و تاک ناوده‌بریت؟ بۆچی ئاشکراکردنی نه‌ینیه‌کانی سه‌خته؟ بۆچی موعجیزه‌یه؟ یاخود له‌به‌رچی ماوه‌ی چه‌ندین سه‌ده‌یه ته‌نیا ئایه‌تیکیشی که‌می نه‌کردوه؟

وه‌لامی هه‌موو ئه‌م پرسیارانه له‌ به‌شه‌کانی داهاووی ئه‌م په‌رتووکه‌دا چنگ ده‌خه‌یت.

وه‌لی ئێستا ته‌نیا ده‌مه‌وێت بڵێم: "

ئێمه له‌ گۆڵ چی دروست ده‌که‌ن؟

قاپ و قاچاخ و گۆل‌دان و ئینجانه‌ی سیرامیک و ئه‌م شتانه، وانیه؟

باشه ئه‌گه‌ر بپرسین، خودا له‌ هه‌مان گۆڵ چی دروست ده‌کات؟ میوه‌کان، دره‌خته‌کان، سه‌وزه‌کان دروست ده‌کات... هه‌نجیر و هه‌نار و زه‌یتوون دروست ده‌کات...

بالئىدە ۋە گىيانلەبەرەن دروست دەكات.. ۋە دواجار مۇڭ
بەدەدە ھىنئىت.

بەلى، ۋەك دەبىنەن لەنىۋان ھونەرى ئىمە ۋە خودادا جىياۋزى
ناكۇتا ھەيە.

بە ھەمان شىۋە، بىر لە وشە ۋە دەستەۋازەكان بىكەرەۋە...
ھەزاران سالە مۇڭشەكان پۇمان ۋە چىرۇك ۋە ھۇنراۋە ۋە
پىياھەلەدان ۋە لاۋك بەۋ پىتەنە دەھۇننەۋە.

لە بەرامبەرىشدا بىرۋانە ئەۋ قورئانەى خوداى گەرە بۇ
پىڭمەبەرەكەى ناردۋە ۋە لە ھەمان ئەۋ پىتەنە پىكى ھىناۋە !
ئەگەرچى پەيغەكان ھەمان پەيغە بن، بەلام جىياۋزى بى
ئەندازە لەنىۋان فەرمۇدەى خودا ۋەتەى مۇڭدا ھەيە.

ھەربۇيە جىيى خۇيەتى بلىين سوپاس بۇ ئەۋ خوايەى خاۋەنى
سۆز ۋە مېھرەبانى بى سنوۋرە ۋە لە پىگەى پىڭمەبەرەكەيەۋە كە
مەمدەى ئەمىنە كىيىكى بۇ ناردۋىن كە دەتۋانىن
بىخۇيىنەۋە ۋە لىيى تىيگەين، دەريارەى ھەر ئايەتتىكى بە قولى
تىيىڭرىن، دەتۋانىن لەبەرى بىكەين ۋە لە زىانى پۇزانەماندا
بىكەينە پابەرمان، قورئانىك كە بە مۇگىنىيەكانى دلخۇش دەبىن
ۋە بە ھەرەشەكانى دلەمان دادەخورپىت، قورئانىك كە دىنيا ۋە

دواړوژمان به پووناکى نهو پوښن ده کهینه وه و به هشت و دوزه خ
 هر له پښه نه وه ده ناسين، له هه موویشی گرنګتر کتیبیک
 که به دپهینه ری جوانکارمان پی ده ناسینیت که مروښی له سهر
 جوانترین شیوه به دپهیناوه !

نیستا تیګه یشتین قورئان به خششیکى چه نده مه زنه !
 هاوده میکی چه نده به وه قایه، خوړی پووناکه ره وه ی
 ژيانمانه و هرګیز ناکوژیته وه و خاموش ناکریت...

"الر، نه قورئانه کتیبیکه ناردوومانته خواره وه بولای تو تا
 ناده میزاد له تاریکیی گومراهییه وه دهریکه یت و بییاخه یته ناو
 پووناکى شاره زایى به نیزنى خودای خوځان، بولای خودای
 خاوه ن عیززهت و ستایش کړاو." ابراهیم: ۱.

بۆچی قورئان لە ماوەیەکی دوورودرێژی ۲۳
 سالییدا پەوانەگرا؟ ئایا ئەگەر خودا بە یەك جار
 پەوانەى بکردایە باشتر نەدەبوو؟

" ئێمە ئەم قورئانەمان بەش بەش ناردوووەتە خوارەوه تا
 بە شێنەیی و لەسەر خۆ بۆ خەڵکی بخوینیتەوه و ئەوانیش
 بەئاسانی تێی بگەن، ئێمە قورئانمان بە پێی پووداوهكان
 پارچە پارچە ناردوووەتە خوارەوه. " الاسراء: ۱۰۶.

هەر وهك چۆن ئەم پەرتووکه مەزنەى ناوى گەردوونمان لى ناوه
 پەپەپەپە بەدیھێنراوه، هەرواش کتێبە مەزنەكەى دیکەى
 پەروەردگار كە قورئانى پیرۆزه بەش بەش نێردراوه تە سەر
 زەوى...

بارانى ئیلهام (سروش) لە ماوەى ۲۳ سالدا باریه سەر دلى
 پێشەوامان ﷺ.

بۆ تیگەیشتن لە نهێنى ئەمە، پێویستە بچینهوه بۆ ئەو
 سەردەمەى مەككە - كە یەكەم شوێنى دابەزینی قورئانە - و لە
 دوورەوه تەماشایەکی بارودۆخی خەڵكەكەى بكەین.

په وانه كړدنی قورئانی پیرۆز هه مووی له یه ك كاتدا ده بووه
 هووی دروستكړدنی زه حمه تیكي نۆر لای خه لكی مه ككه، چونكه
 نه وان ژماره په كی ئیجگار نۆر خووپه وشتی نابه جیيان هه بوو،
 كه لیک په یوه ستیش بوون به و په فتارانه یانه وه.

واته نه وكات ده بوو له ماوه ی چهند پۆژيكي كه مدا فیږی
 هه موو قه ده غه كراوه كان ببوونایه، له وانه قه ده غه كړدنی
 خواردنه وه ی مه ی، قومار، بته رستی، هتد... نه مه له كاتیكدا
 نه وان به دریژایی ته مه نیان، ژيانیان له گه ل نه و لایه نانه دا ناوخته
 بوو بوو. وه لئ ئاشكرایه وازه یئنان له هه موو نه و په فتارانه پتیه وه
 كاریكي ئاسان نه بوو بۆیان. دهره نجام موسولمان بوون بۆ نه وان
 شتیكي نه سته م ده بوو.

به لام به پیچه وانه وه كه م كه م و ئایه ت ئایه ت وانه یان له
 پیشه واما ن ﷺ وهرده گرت و، له بهریان ده كړد و، لی ی ورد
 ده بوونه وه، پاشان له ژيانی پۆژانه یاندا پراكتیزه یان كړد.

نه و ئیسلامه ی نه وان فیږی بوون، ویستی دهرخ كړدن نه بوو.
 به پیچه وانه وه به دل و بیروهویشیان بپوایان پیډه هیتا.
 به شیوه یه كه له ناخیاندا ده چه سپی، كه ئاماده نه بوون
 ده سته برداری ببن، به لكو دل و میشكیان هه میشه ناویژانی
 فه رمانه كانی بوو.

پاشان، زۆر ئىك له ئايەتەكان له گەل پوودانى پووداويكدا
 پەوانەدەكران بەو شىۋەيەش تىگەيشتن لىيان ئاسانتر دەبوو.
 بەر له هاتنى ئىسلام ھەريەك له خەلكى ئەو سەردەمە
 ھاوشىۋەى تەلاشەبەردىكى كۆلانەكانى مەككە بوون، بەلام بە
 ھۆى ئەو وانانەى له قورئانەو ھەريانگرت ھەريەكە و بوونە
 ئەستىرەيەكى گەشى ئاسمان بۆنەو ھى ئادەمىي چەندىن
 سەدەى دواى خۆيان تاكو له قورئان تىبگن.
 ئەگەر تەواوى قورئان پىكەو ھە نازل بوايە، ھىندەى مندالىك كە
 لە برى قوتابخانەى سەرەتايى بخرىتە زانكۆ، لەسەريان قورس
 دەبوو.

گومان له وهدا نیه نه گهر خودا بیویستایه دهیتوانی به یهك
 جار قورئان پهوانه ی پیغه مبه ره که ی بکات، هه رهك چۆن به یهك
 جار ته وراتی پهوانه ی پیغه مبه ره موسا (سهلامی خوای لیبت)
 کرد.

بهلام جیاوازییه که له وهدا یه که، ته ورات بۆ ته نیا گه لیکی
 دیاریکراو نیردرا، هه رچی قورئانیش هه یه بۆ ته وای مرفایه تی
 نازل کراوه.

له وای ته ورات کتیبی ئاسمانی دیکه نازل کران، ئه وانیش
 (ئینجیل و قورئان) به و پییه ش قورئان دوا یین کتیبی ئاسمانیه
 بۆ مرفۆ نیردرا بیئت.

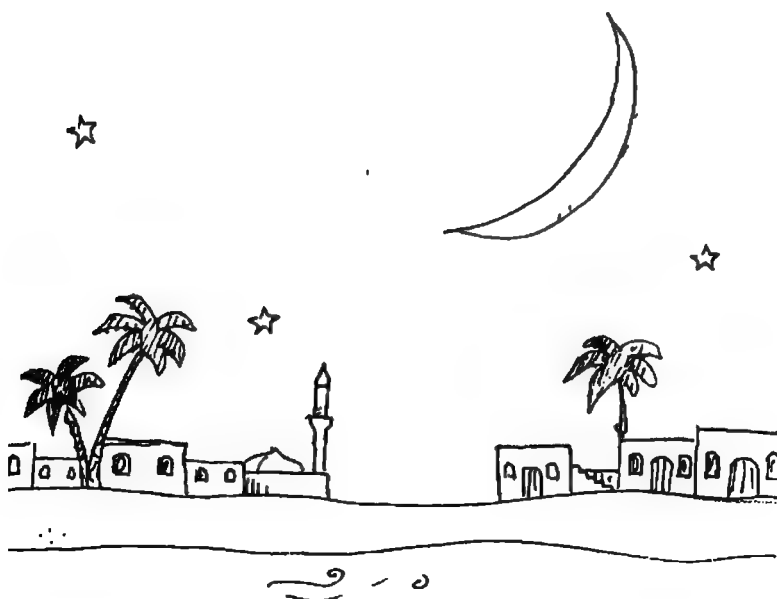
په ره ردگار پهوانه کردنی قورئانی پیرۆزی دابه ش کرد به سه ره
 ۲۳ سالد.

له به ره وه ی قورئان دوا یین په رتوک بوو، ده بوو شوینکه و ته وانی
 باش لی تی بگه ن و، باش له ژیا نیانیاندا جیبه جی بگه ن و، به
 باشی بیگوازه وه بۆ نه وه کانی دوا ی خو یان.

له سه ره ده می خو شگوزه رانی واته سه ره ده می پیغه مبه ردا ﷺ،
 که سانی نه یار هه بوون و دزایه تی خودی پیغه مبه ره و
 قورئانه که شیان ده کرد. ئه وان ده یانوت: "خودا بۆچی ده بیئت

پسته پسته قورئان نازل بکات؟! دہبا ھەمووی پیکەوہ
بناردایە..."

بیگومان قورئان خۆی وەلامی ئەو کەسانە ی دایەوہ .
" کافرەکان وتیشیان: ئەوہ بۆ قورئانی بەجاری بۆ نەھاتووہتە
خوار؟ وەلامی ئەم قسەییە کافران ئەوہیە بۆیە بە پارچە پارچە
ناردوومانەتە خواروہ تا دلتی پی بەھیز بکەین و بتوانی لەبەری
بکە ی لەسەرخۆ و بەئارام بۆمان خۆیندیوہ تا باش بۆت پەوان
بکری". الفرقان: ۲۲

ئايا چۆن دەتوانىن ھىندە دۇنيا بىن لەۋەى قورئان بە بى گۆرانكارى گەشتۆتە ئىمە؟

" ئىمە خۇمان قورئانمان نازل كر دوۋە ھەر
ئىمەيش ئەپپارىزىن لەۋەى بىھوتى يا دەسكارى
بكرى و زيادو كەمى تىدا بكرى. " الحجر: ۹

نەك تەنیا موسولمانان، بەلكو پەپرەۋانى ئايىنى مەسىحى و،
جولەكە و، تەنانت بى باۋەپان و ھەموو ئەوانەى كە باۋەپيان بە
قورئان نىيە، بىگومانن لە راستى ئەو ھەوالە !
قورئان بەر لە ۱۴۰۰ سال چۆن بوويىت، ئىستەش ھەر وايە و
گۆپانى بەسەردا نەھاتوۋە. نە سوورەتېكى، نە ئايەتېكى و نە
پىيتېكى نە گۆپاۋە...

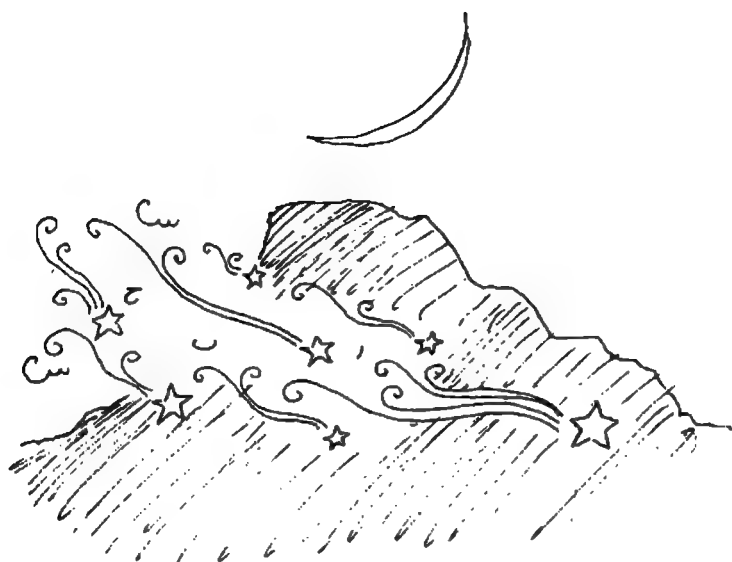
بەلى ئەوانەشى پەپرەۋى قورئان ناكەن، دەزانن و دان بەۋەدا
دەننن كە بە ھىچ شىۋەيەك نەگۆپاۋە، چونكە كەس ناتوانىت
بانگەشە بۆ گۆپانى بكات، ئەۋەشى بانگەشەى درۆينەى لەو
شىۋەيە دەكات، لەلايەن خەلكىيەۋە بېرواى پى ناكرىت.

هر چه نده كه سانيك هه ن باوه پ به وه ناكه ن محمه د ﷺ دوايين
 پيغه مبهري نيردراوى خودا بيت، به لام گومانيان له ژيانى بى
 هاوتا و، بيگهرد و پاكيى نه و نيبه و له به رامبهريدا سهري پيز
 داده نه ويئن. نه وان بيانه ويت يان نا ناچارن هه روهك چون
 سه بارهت به پيغه مبهري نازيز ده ليين "به راستى محمه د
 كه سيكي زور مه زن بوو! بگره مه زنترين كه سى ميژووى
 مرقايه تيه" هه رواش سه بارهت به قورئان ده ليين: "كتيبي
 موسولمانه كان بهر له ۱۴۰۰ سال چون بووييت نيسته ش هه
 وايه، سووره تيكي، ثايه تيكي بگره يهك پيتيشى گورپانكارى
 به سهردا نه ها تووه ... "

دوست و شويكه وتوانى قورئان چهند دلنيان له مه، نه يار و
 دوژمنه كانيشى هينده دلنيان.

ثايا نه گه ر بيا نتوانيايه پيچه وانه ي نه مه بسه لميئن، نه و
 كار هيان نه ده كرد؟ نه گه ر له سهرده مه جيا وازه كانى ميژوودا
 ته نيا به لگه يه كيشيان بدوزيايه ته وه كه بيسه لميئيت قورئان
 گورپاوه، ثايا بانگيان هه لته ده دا به گوئي دنيا دا؟

ثايا بى ماوه ي ۱۴۰۰ سالى په بهق به بيدنگى له به رامبه ر
 قورئاندا دهسته وه سان ده مانه وه؟

ئایا قورئان چۆن گەیهنرا بە ئیمه؟

فریشتە ی پەيامبەر حەزەرەتی (جوبرەئیل) سەرەتا کە
 ئایەتەکانی قورئانی دەگەیانده پیغه مەبر ﷺ، سەرەتا خودی
 پیغه مەبر ئایەتە پیرۆزەکانی لە بەردە کرد. ئەو لەو بابەتەدا گەلیک
 هەستیار بوو، تەنانت لە کاتەکانی سەرەتای هاتنی سروسدا،
 لەدوای بیستنی هەر ئایەتێک لە جیبرەئیلەوه دەستبەجێ لە
 دوایەوه دەیخوێندەوه. خودا دەزانیت، لەوانەشە نازیزمان
 لەبەرئەوهی ئایەتەکانی لەیاد نەچیتەوه ئەو کارە ی کردبیت.

له و سه‌رويه نندهدا، زاتى پيرۆزى په‌روه‌ردگار ئايه‌تيكى بۆ
 په‌يامبه‌ره‌كه‌ى نارد و خاترجه‌مى كرد:

" ئه‌ى موچه‌ممهد! زمانى خۆت به‌ قورئانه‌كه‌وه‌ مه‌جوولئينه‌ بۆ
 ئه‌وه‌ى به‌په‌له‌ بىخوئىنئيه‌وه‌ -واته‌ به‌رله‌وه‌ى جيبه‌ئىل هه‌موو
 ئايه‌ته‌كه‌ت بۆ بىخوئىنئيه‌وه‌، تۆ مه‌كه‌وه‌ره‌ په‌له‌په‌ل بۆ ئه‌وه‌ى له‌گه‌ل
 ئه‌وا بىخوئىنئيه‌وه‌ تا بئته‌ به‌رت و له‌وه‌ مه‌ترسه‌ كه‌ بۆت له‌به‌رنه‌كرئ
 . * بئ‌گومان له‌سه‌ر ئيمه‌يه‌ كو‌ى كه‌ينه‌وه‌ له‌ دلتاو به‌ زمان پئتى
 بىخوئىنئيه‌وه‌. " . القىامة: ١٦-١٧

نووسه‌ره‌وه‌ و له‌به‌رگه‌رانى قورئان

ژماره‌يه‌ك له‌ ياران هه‌ميشه‌ هاوده‌مى پئغه‌مبه‌رى ئازيزمان ﷺ
 بوون. هه‌ندىك له‌وان خوئنده‌وارىيان هه‌بوو. سه‌ره‌تا ژماره‌يان
 زۆر كه‌م بوو، به‌لام به‌ تئپه‌پىنى كات ژماره‌يان زىادى كرد. ئه‌وان
 پييان ده‌وترا: (نووسه‌ره‌وه‌كانى سىرووش) هه‌ريه‌ك له‌م هاوه‌له‌
 به‌پريزانه‌ پئگه‌يه‌كى تايبه‌تيايان هه‌بوو له‌ پىزى هاوه‌لاند. ئه‌ركيان
 برىتى بوو له‌ نووسينه‌وه‌ى ئايه‌ته‌ پىرۆزه‌كان له‌ خزمه‌تى
 پئغه‌مبه‌ر ﷺ و له‌ ژي‌ر چاودىريى ئه‌ودا. پئغه‌مبه‌رمان ﷺ
 خوئندنه‌وه‌ و نووسىنى ئاسايى نه‌ده‌زانى، هه‌ربۆيه‌ ئه‌وان

ئايەتەكانيان دەنوسىيەو و پاشان بۇ پېغەمبەريان
 دەخويندەو. لەگەل ئايەتەكەدا، ھەمىشە ھەزرەتى جىبرەئىل
 زانىيارى بە پېغەمبەرمان ﷺ دەدا كە ئەو ئايەتە لە چ
 سوورەتلىكدا دەبىت و ژمارەيشى چەند دەبىت، بۆيە
 نووسەرەوكان ئەو زانىيارىيانەشيان، تۆمار دەکرد.

پېم وايە ئىستە پرسىيارى ئەو ت لە لا دروست بوو، كە ئايا
 كاغەز و تيانووسيان لە كوئو پەيدا دەکرد؟!
 لەو سەردەمەدا كاغەز نەبوو.

لەگەل نەبوونى كاغەزدا، ەرەبەكانى ئەو سەردەمە
 كلتورىكى نووسىنى فراوانى ئەوتۆيان نەبوو، بەلكو پووداو و
 بەسەرھاتەكانيان دەماودەم دەگواستەو. بىرمان نەچىت
 خاوەنى توانايەكى باشى دەرخرىدن و وەبىرھاتنەو بوون.

بەپادەيەك كەسانى وایان ھەبوو دەيانتوانى لە پىگادا لەسەر
 پشتى حوشتر بە بئى ھىچ تەختە دانەيەك، لە ئەندىشەى خۆياندا
 يارى شەترەنج بکەن. لەبەرکردنى ئايەتەكانى قورئان بۇ
 كۆمەلگايەك بەم زىھنە بەھىزەو كارىكى ئەستەم نەبوو.

بەئى پاستە كاغەز نەبوو، بەلام لەسەر بەردى تەخت و،
 پىستى ناسك و توپىكلى درەختى خورما دەياننووسى.

بیجگه له نووسه ره کان ژماره یهك له هاوه لانیښ کاریان
دهرڅكړنی ثایه ته کان بوو.

واته ده توانین بلیین خوی جوانی له بهر كړنی قورئان له و
سهرده مه وه دریژبوتو به بۆ پوژگاری نه مړمان.
نه و هاوه له به پیزانه ته وای ثایه ته کانیان له به رده كړد و
به رده وام دووباره یان ده كړده وه.

ژماره ی نه مان له نووسه ره وه کان زیاتر بوو.
وهك پيشتريش ئاماژم پيدا، نازلېوونی ثایه ته كانی قورئان
بهش بهش ئاسانكاری گه وره ی كړد بوو بۆ له بهر كړدن.

تا پیغه مبهری نازدار له ژياندا بوو، ثایه ته كانی قورئان هه موو
پيكه وه كۆنه كړانه وه تا بخړینه سهر شیوه ی كتيبيك، چونكه
هيشتا هاتنی سرووش دریژه ی هه بوو. هه روه ها ثایه ته كان به و
پیزیه نده ی ئیستا ئیمه ده یا خوینینه وه، نه ده هاتنه خواره وه.
واته بهر له وه ی نازل ببيت، شوین و ژماره ی ثایه ته كان
نه ده زانرا. نه گهر قورئان به شیوه ی كتيبيكي ته و نازل ببوايه،
هر كه ثایه تيكی نوێ بهاتایه ته خواره وه نه وكات ده بوو به
ته وای بگورپایه و چاپيكي نوئی لی بنووسرایه ته وه.

له پاش كۆچى دوايى خۆشه ويستان ﷺ، حەزرىتى ئەبوبەكر
دۆستى بەھەفا و ئەمەكدارى پىغەمبەر بوو جىگرەو و
خەلىفەى موسولمانان.

مەھسەف

له سەردەمى فەرمانپەرەوايى حەزرىتى (ئەبوبەكرى صدىق) دا
چەند جەنگىك پەروياندا و دەرەنجام (۷۰) لەو ھاوولانە شەھىد
بوون كە قورئانيان لەبەربوو.

ئەم دۆخە بوو ماپەى نىگەرانى حەزرىتى (عومەرى كۆپى
خەتاب) ، كە دووھم خەلىفەى موسولمانان بوو. ئەگەر بەو
شىئوھىيە شەھىدبوونى حافىزانى قورئان درىژەى بكىشايە، دواى
ماوھىيەك كەسىك نەدەما قورئانى لەبەر بىت!

ئىمامى عومەر نىگەرانى خۆى لەو بارەىيەو گەياندە حەزرىتى
ئەبوبەكر.

پاشان قورئان لەسەر شىئوھى پەرتووكتىك نووسراپەو.

بەمەبەستى ئەنجامدانى ئەم كارە ھاوولەى بەرپىز (زەيدى كۆپى
سابت) كە تۆماركەرى سرووش و حافىزى قورئان بوو، ئەركى پى

سىپىردىرا. لىژنەيەك بە سەرۇكاپەتى ئىو و ئەندامىتى چەند
 ھارەللىك كە بۇ ساتىكىش لە پىغەمبەر دورنەكە وتبىونەو
 پىكەيتىرا.

ئەندامەكانى بىرىتىى بوون لە: خەزىرەتى عومەر، خەزىرەتى
 عەلى، خەزىرەتى عوسمان، زەيدى كوپى كەعب. ئەم شاندە بۇ
 ماوھى سالىك بە شىۋەيەكى چىرپەر ھەستىارتىن پىرۇسەى
 جىھانىان ئەنجامدا.

له پاستيدا زهيد خوى يه كيڭ بوو له باشتريڼ حافظانى قورئان
لهو سهردهمه دا به لام نه يكرد خوى به تهنيا قورئان بنووسيتته وه،
به لكو وتى: "هر كه سيڭ ده لئيت سه بارهت به قورئان شتيڭ له
پيغه مبر ﷺ فيرېووم، داواى ليېكه ن بيته لمان."

هر كه سيڭ ئايه تيكي نووسراو يان زياترى لابيوييت،
دهستبه جي هيناويه تى. ئه وانه شى كه قورئانيان له بهرېو هاتن و
خوينديانه وه. زهيد هم مو ئه و ئايه تانه ي به راورد كرد. به و
شيوه يه ئايه ته كانى قورئانى پيرؤز به و شيوه ي ئه مړؤ
له بهر ده ستي خوينه رانيدايه، له سهر پهل دره ختى خورما
نووسرايه وه. ئه م يه كه م كؤپيه ي قورئان له سهره تاوه تاكو
كؤتايى دوو جار خويناړايه وه. به مجؤره قورئان، له سهر شيوه ي
په رتووكيڭ (مه صفحه) نووسرايه وه.

مه صفحه له سهردهمى سيپه م خه ليفه ي موسولمانان
حه زره تى عوسماندا چه ندين وينه ي لى نووسرايه وه. پاشان هر
وينه يه ك نيردرا بؤ يه كيڭ له و اشاره گه وړانه ي موسولمانانى تيدا
نيشته جيېبون. ئاشكرايه له و سهردهمه دا ئيدى بنكه ي ده وله تى
ئيسلامى گه ليڭ فراوان بووېوو.

ئەمىرۇلە ۋىلايىتى ئىسلامىدا ۋىتەنى ئۆز كۆنى قورئانى پىرۇز
بوونى ھەيە .

بۇ نىمۇنە لە مۆزەخانەى "كلتورى توركى و كەلەپورى
ئىسلامى"ى شارى ئىستانبولدا مەصحەفەكانى تايىبەت بە
ھەزرىتى عوسمان و عەلى ھەيە . ئەۋەى جىيى سەرنجە تەننەت
يەك جىاۋازى بچووكىش لە نىۋان ئەۋمەصحەفانە و قورئانە
نوسراۋەكەى ئەمىرۇدا نىيە .

ھەروەك چۆن تاكو ئىستا پارىزراۋە، قورئان تاكو پۆژى دۋايى
بەبى ئەۋەى يەك پىتى بگۈپىت دەپارىزىت چۈنكە نەك مەۋۇ،
بەلگۈ خۇدى زاتى (الله) قورئان دەپارىزىت...

" ئىمە خۇمان قورئانمان نازل كىردۈۋە ھەر ئىمەيش
نەپارىزىن لەۋەى بىھۋى يا دەسكارى بىرى و زىادۈ كەمى تىدا
بىرى. " الحجر: ۹

ئايا قورئان كۆن دەبىت؟

(كۆن) جياوازهو (كۆن دەبىت) جياوازه. بۇ نمونە خۇر كۆنە،
تەنەت لە گۆى زەوى كۆنترە، بەلام ھەموو سېئەى بەيانىك
سەرلەنۆى ھەلدېتەو.

ھەموو بەيانىيەك بە پووخسارىكى گەشەو خۆى نیشان
دەدات... بە تىشكەكەى مزگىنى پۆژىكى نۆى پىيەو لەسەر
پووتەختى پەنجەرەى مالەكانمان دەبرىقېتەو.

خۆ كاتىك بەيانىيان چاومان بە سېئەىەكى فېنك ھەلدەھىنن،
لە پاستىدا چاومان بە دىنایەكى نویدا ھەلھىئاو...

بەلى؟ قورئان بە گۆپرەى ئىمە كۆنە، بەلام ھەرگىز (كۆن بوو)
نىيە!

چونكە لە بنەپرەتەو قورئان "ھەرگىز كۆن نابىت"!

كۆن بوون واتاي چيه؟

كۆن بوون، واتە شتيك ھاوشيوەى پۆڭى يەكەمى نەبىت. واتە ماندووبوون و داپمان، پيس بوون، ترازان، دپان، ماوہ بەسەرچوون، لە دەستدانى كارايى، ... ھتد.

كۆن بوون شتيكە لەم جۆرە.

ئىستا دەپرسىن، ئايا دەتوانىن كام لەمانە لە قورئان كە فەرموودەى خودايە نزيك بەكەينەوہ ؟ ئايا دەگونجىت ئاسانترىنى ئەم ئاوەلئاوانە بۆ قورئانى پىرۆز بەكاربەيتىن؟

ھەموو ئەو پىناسانەى بۆ كۆن بوون كردمان، تەنيا بۆ ئەو شتانە بەكاردەھيترىن كە دەستكردى مرؤف خويەتى.

بۆ ويئە جلوبەرگ كۆن دەبىت، دەبىزكىت، دەدپىت، پەنگەكەى كآل دەبىتەوہ و واى لى دىت بۆ لەبەرکردن نەشيت...

ئۆتۆمبىل كۆن دەبىت، پارچەكانى تىك دەچن و پاش ماوہىەك واى لى دىت ناتوانىت خاوەنەكەى لە شويئىكەوہ بۆ شويئىكى دىكە بگوازىتەوہ.

بە پىچەوانەوہ خاوەنەكەى ناچار دەبىت ئۆتۆمبىلەكەى بۆلاى وەرشەى چاككردنەوہى ئۆتۆمبىل بگوازىتەوہ.

تەننەت ياساكانى مۇقىش كۆن دەبن. ئەوئى دوتىن قەدەغە
 بو، پىدەچىت ئەمۇ رىگە پىدراو بىت. ياخود پىچە وانەكەشى
 دەكرىت پووبدات.

ياسا كۆنەكان، ياساى نوئى جىگەيان دەگرىتەو، بەلام وەك
 ئاشكرايە ياسا نوئىيەكانىش پاش تىپەرىنى ماوئەك كۆن
 دەبن...

دەشەت نەمۇنەيەكى زەقى كۆن بوون لە دنياى كۆمپىوتەردا
 بىيىت. كاتىك من لە تەمەنى تۇدا بووم، خۇمان دەكوشت و
 دەبرى تاكو كۆمپىوتەرىكان بۆ بىكىن. وەلى ئىستا مەندە

مۆدىلى نوئى دروستكراوه، بەشىۋەيكەس لە كۆمپيوتەر
ناپرسىتەو. ئەمە ئىدى كۆن بوونە !

لەبەرئەوئى مەرۇف بە تىپەپىنى كات ھەگبەى زانىارىيەكانى
زىاد دەبىت، بۆيە ئەو شتانەى دروستيان دەكات، ئەو وتانەى
دەيانبىزىت و ئەو ياسايانەى داياڭ دەنەت، كۆن دەبن.

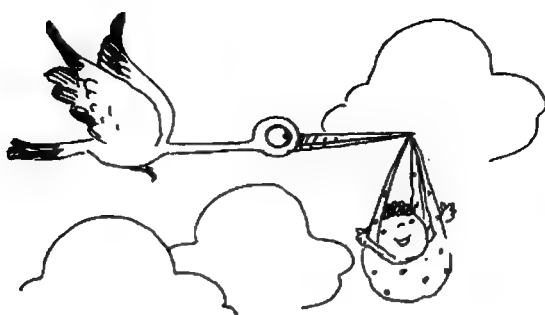
لەكاتىكدا مەرۇف شتەگەلىكى نوئى فېر دەبىت جىڭاى كۆنەكانيان
پى دەگرىتەو، ھاوكات لەوئى تىدەكات كە ھەندىك لەوانەى
پىشتر كىرەونى ھەلەبوون... ئىستا نەونەيەكى زۆر پەونت
لەسەر ئەمە بۇ باس دەكەم.

مەرۇف چۆن ھاتە سەر زەوى؟

لە كۆندا كاتىك مندالىك دەپىرسى: "مەن چۆن ھاتەتە
دەئاو؟"، لەبەرامبەردا گەرەكان لى توپەدەبوون ياخود
وئەلامى سەپريان دەدايەو:

"پۆلە گيان، لەق لەقەكان تۆيان ھىئا!"

"پۆلەكەيان لەگەل داىكتدا لەلاى پەوبارەكەو پىاسەمان
دەكرد، لەنئوان بەردەكاندا تۆمان دىتەو. جوانكىلە بوويت،
بەپارماندا بىتەننەو بۇ مالەو!"

"لە کێلگە کە دا لە سیپەری کە لە رمێکی زەبە لایدا تۆمان
دۆزیه وه، زۆر جوان بوویت...!"

لە ساڵی ١٩٧٧ دا بۆ یەکەم جار بە بەکارهێنانی
مایکروسکۆپیکی سەرەتایی، (هام) و (لیفنهۆک) توێژینه وه یه کیان
لە سەر خانەی زاوژی نێر (سپێرم) ئە نجامدا. دەرە نجام بینیان
هەر سپێرمه خانە یه ک مۆفێکی بە تەواوی تایبە تە ندیه کانیه وه
هە لگرتووه. بە گۆڕه ی توێژینه وه کان، دوا ی ئە وه ی ئە م
سپێرمه خانە یه دە کە وێتە مندالانی ئافره ته وه پاشان مندالە کە ی
لی دروست دە بێت.

چە نده سە یه ره، تۆش پێت وانیه؟ لە ناو سپێرمێ کدا مۆفێکی
گچکە هە یه.

"ھام" و "لیفنهۆك" دواتر ئەو ھەیان خستە پوو كە لە ناو سپیڤرمی مړۆڤه گچكه كەدا ئەگەر كۆپ بێت، دیسان مړۆڤیكی لهو گچكه تر ھەیه. خۆ ئەگەر ئەمیشیان نیر بێت، لە ناو سپیڤرمه كەیدا مړۆڤیكی له خۆی بچووكتر بوونی دەبێت. واتە كارەكه بەم جۆره دريژه دەكیشیت!!!

له سەدەى ۱۸دا ھێلكەى ئافرەت دۆزیاو ھە و زاناىان وتیان پيشتەر "ھەلەمان كرد".

چونكه ئەو مړۆڤه گچكانه لە ناو خانەى ھێلكەى ئافرەتدان نەك سپیڤرمه خانە.

بەم جۆره مړۆڤایەتى بۆ ماو ھەك سەبارەت بە چۆنیەتى دروستبوونی مړۆڤ بە ھەلە داچوو.

له سەدەى ۱۹ دا ھەنگاویكى گرنگ ھەلنرا دەربارەى لیكۆلینەو ھە چۆنیەتى بە دیھاتنى مړۆڤ. ئەوكات ئاشكرا بوو كە كۆرپەلە لە منداڵدانى دایكدا، لە دەرەنجامى یەكگرتنى سپیڤرمى باوك و ھێلكەى دایكەو ھە دروست دەبێت. لەو ھەش گرنگتر پيڤكھاتنى كۆرپەلە لە سكى دایكدا قۆناغ بە قۆناغ ئاشكرا كرا.

واتە بە كۆرتیەكەى، مړۆڤه بچووكەكان نە بە تەنیا لە خانەى زاوژى پیاویدا بوون نە بە تەنیا لە خانەى زاوژى ئافرەتدا!

بەمجۆرە ھەرچى بىرۈيۈچۈن و پەرتۈك و تىزى پىشتر ھەيە
سەبارەت بە بابەتەكە، ولانران. بەماناى وشە؛ واتە ئەو
بۆچۈننە (كۆن بوون)!

بەلى، كۆن بوون بەم شىۋەيە دەيىت. لەدەستدانى پەوايەتى،
ونكردىنى حكومرانى و چۆكدادان لەبەرامبەر كاتدا بەم شىۋەيە
دەيىت. بە جۆرىك ئاۋرپەدەيتەۋە بەلاى پابردودا و بە خۆت
دەلىيت: "چەند لە راستىيەۋە دوربوون، چەندە جىگەى
پىكەنىنە! باشە ئىمە ئەم ھەمووماۋەيە باۋەرمان بەمانە
كردبوو؟" ... ئىدى (كۆن بوون) راستەقىنە ئەمەيە!

قورئان چى دەلىت؟

عەجەب، ئايا دەريارەى بابەتلىكى گرنگ ۋەك بەدىھاتنى مۇۋە،
قورئان چى دەلىت؟ مادەم بىكەر زاناىە و زانايش مافى لىدوانى
ھەيە، كەۋاتە دەيىت راستىن قسە قسەى پەرۋەردگار بىت.
ۋانىيە؟

ئايا لە قورئانى پيرۆزدا كە زياد لە ۱۴۰۰ ساڵ لەمەوبەر نيردرا
 بۇ گروۋى بەشەر ئاماژە بە دروستبوونى مرقۇف كراوھ؟ ئايا ئەوھى
 لە قورئاندا ھاتووھ يەكدەگريئەوھ لەگەل ئەو دۆزىنەوانەھى
 زانايانى بوارەكە پيىش ۱۵۰ ساڵ ئاشكرايان كرد؟

دروستترين وەلام بۇ پرسىياري: "ئايا قورئان كۆن دەبيئت؟"،
 زانيارىيەكانى بەديھاتنى مرقۇفە لە قورئاندا. ئەمەش نمونەيەك:
 "من ئيوھم لە گل دروست كردووھ چونكە باوكە گەورەھى
 ئادەمزاد كە ئادەمە لە گل دروست كراوھ، لەوھپاش لە تۆوى باوك
 و دايك م دروست كردوون، ئەمجا لە پارچە خويئيكم دروست
 كردوون، ئەمجا لە پاچە گوشتيكم دروست كردوون، ھەيەتى
 خراوھتە شيۆھى ئادەمزادەوھ ھەيەتى نەخراوھتە شيۆھى
 ئادەمزادەوھ، ئەمەتان بۆيە بۇ باس ئەكەم تا بزائن چۆنم دروست
 كردوون. " الحج : ۵

ئەم ئايەتە تەنيا يەككە لەو ژمارە زۆرەھى ئايەتەكانى قورئان
 كە باس لە چۆنيەتى دروستبوون و قۇناغەكانى پيىكھيئەنى
 كۆرپەلە دەكەن لە سكى دايكدا. لەگەل ئەوھشدا ھەر قۇناغيك بە
 ليكچواندننى زۆر جوان نەمايش دەكات. ئيىستاش پيىكەوھ واتاي
 يەك بە يەكى ئەو دەستەواژانە شيكار دەكەين.

نوتفە: لە پەڕی زمانەوانیەو واته دڵۆپە ئاویك. لێردا بە
واتای خانەى نێرینه (سپێرم) یاخود هێلكەى پیتینراوى ئافرەت
بەكارهاتووە.

هەریەك لەو دووانەش دڵۆپە ئاویك و چیرۆكى ئیمەى مرۆڤ لەو
دڵۆپە ئاوەو دەست پێ دەكات.

عەلەقە "خۆهەلواسەر": سەرسوڕهێنەرترین وێكچواندن
ئەمەیانە. چونكە عەلەقە ٣ مانای جیاوازی هەیهو
هەریەكێكیشیان پەيوەندى بە قوناغێكى گەشەى كۆرپەو هەیه:

- خۆهەلواسین و خۆگرتنەو بە شوێنێكدا: هێلكەى
پیتینراوى ئافرەت واته زاىگۆت خۆى بە دیوارى منداڵاندا
هەلدهواسیت و دەگیرسیتەو.

- خۆینمژە: زاىگۆت بەبێ وەستان كەرت دەبیت و زۆر
دەبیت، پاشان شیوەى خۆینمژەیهكى گچكە وەردەگریت.

- خۆینێكى مەییو: كۆرپەلە لەبەرئەوێ لە سەرەتادا
لەناوەو تۆپێكى دەمارى نییه، هەربۆیه لە خۆینێكى مەییو
دەچیت.

گۆشتپارە: لەم قۇناغەدا کۆرپە لە پارچە گۆشتیک دەچیت
کە شوینەواری ددانى بەسەرەووە بێت. هەرچی ئەندامەکانى
جەستە هەیه ئیدى وەردە وەردە لەناو ئەم پارچە گۆشتەدا دروست
دەبن.

هەموو ئەم ئایەتە بەبێ هیچ جیاوازیەك هاوشیوەى
دەرەنجامى ئەو توێژینەووە زانستیانەن کە دەربارەى کۆرپە لە
ئەنجامدراون.

قورئانى پیرۆز قۇناغ بە قۇناغ دەربارەى چۆنیەتى
دروستبوونی کۆرپە لە سکی دایکدا، دەدوێت. بەلام
تێگەشتنى خەلکی لەمە، کاتیکی دوورودریژی خایاند.

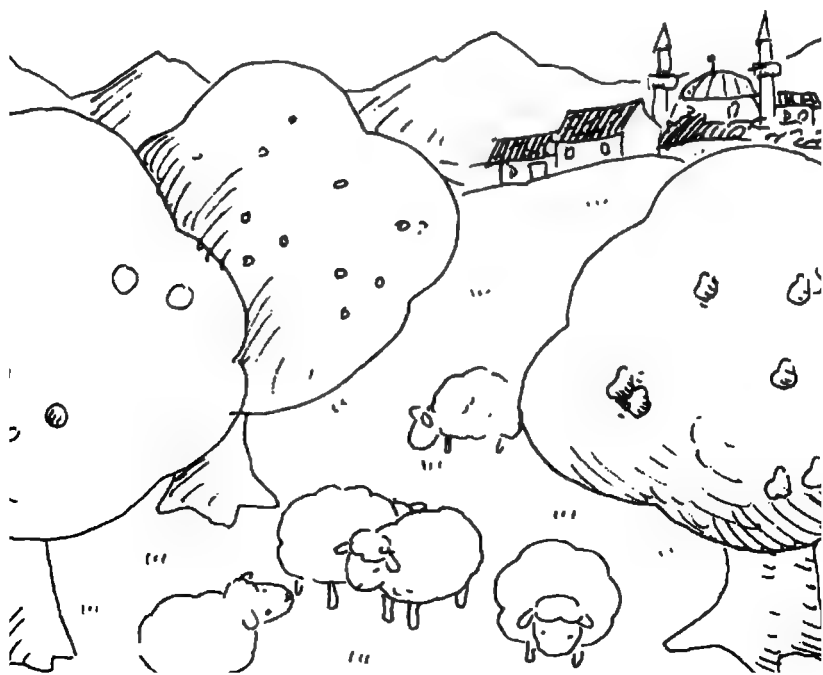
بێگومان قورئان هەرچییەك لە وبارەووە بلیت راسترینە.
ئەمە هەرچەندە ۱۴ سەدە پیش ئیستاش ئەم هەوالەى
دابێت!

واتە ئەو سەردەمەى مەزھەبەك هەرهەوالی لە زانستى
کۆرپە لە زانى نەبوو، بەلکو تەنانەت دەربارەى جەستەى خۆى
خاوەنى هیچ زانیارییەكى ئەوتۆ نەبوو...

له کاتیکدا باوکان مندا له کچه کانیان زینده به چال ده کرد - که
گوايه کچ مایه ی نه نگيه بۆ خانه واده - قورئان له م جۆره وانانه ی
به مهردوم ده وته وه .

ئیسـتا تۆ بـلی؟ ئایـا قـورئـان کـۆن دـه بـیـت، یـا خـود لـه گـهـل
تیـپه پـینی کـاتـدا نوـی دـه بـیـته وه ؟

چەند نموونەيەك لە موعجيزە

زانستییەکانی قورئان

هەروەك چۆن قورئان پەرتووکی خودایە، گەردوونیش
پەرتووکی زاتی ئەوە. بەلام كتیبي گەردوون، كتیبيكى مەزنە و
بە پیتی خانە و ئەتۆم نووسراوە.

ئافرینى تاقانە لە قورئاندا گەلیك ئاماژە بە گەردوون دەكات.
لە چوارچێوەی چەندین باسی جیاوازا باسی ئاژەلان، پووەك،
چیاكان، خودی مڕۆڤ، هەسارەو ئەستێرەكان، دەریاو
پووبارەكان، با، هەور و باران و باخ و پەزەكان دەكات. ئەمەش
بۆئەوەی سەرنجی مەردووم پاكیشت، تاكو لێی بپوانییت و
بیربكاتەو و نەینییەکانی ببینییت.

بەم جۆرە كاتیك قورئان دەخوینین سروشت و كاتیك سەیری
سروشت دەكەین قورئانمان وەبیردیتهو...

بۆ وئەنە كاتىك ئايەتى پىرۋى: "خودا خستىيە دلى ھەنگەو
 كە مالى خۇتان دروست بكن له شاخەكانداو له قورۇلى دارداو له
 ھەرشوئىنى كە خەلك بەرزى ئەكەنەو ۋەك دارمىوو بن مىچ."
 النحل: ۶۸، دەخوئىن دىمەنى كۆمەلك مىش ھەنگمان دىتە
 بەرچاۋ كە لەناۋ باخىكى پەر لە گول و گولزاردا دەفېن.
 ھەركاتىكىش كەۋچىك ھەنگوئىن دەخوئىن ئايەتىكى قورئانمان
 ۋەبىردىتەو كە باسى ھەنگ بكات.

"لە سكى ئەو ھەنگانە شەرايىكى پەنگاۋرەنگ، زەردو سىپىو
 رەش، دەرئەچى لە خواردنەۋەيدا شىفا ھەيە بۆ خەلك." النحل:
 ۶۹.

قورئان و گەردوون، دوو كىتەبى ناۋازەى خودان كە ھەرگىز
 ناكىت لە يەكتىرى جودابىنەو.

ئەگەرچى قورئان كىتەبىكى فىزىيا، كىمىيا، زىندەۋەرزانى پاخود
 جىۋلۇجى نىيە - بىۋجۇردى لە پۇزگارى ئەمۇدا
 دەنۋوسرىنەو - بەلام ھەۋالدەرى موعىزەكانى سىروشتە...

قورئان ھەۋال و سەرگۈزشتەى جىياۋازى ژيانمان بۆ دەخاتەپو
 لە بچوۋكەو بۆگەرە لەۋانەش؛ ئەستىرەكان، ھەرەكان،
 ھەرە بروسكە، شەنەباى بەيانى، تۆۋى درەخت، بەدىھاتنى

ههنگ و میرووله و جالجالۆکه، بهسه رهاتی خۆمان له سکی
 دایکماندا، هیله کانی په نجه مان، چیا، ده ریا و چینه کانی زهوی...
 به ناشکرابوونی نهینییه کانی گهردوونیش زیاتر له مانای
 نایه ته کانی قورئان تیده گهین...

له گهله ههردۆزینه وهیهکی نویدا ههلوێستهیهك دهکەین و
 دهلێین: "به لێ، راسته تازه زانا یان ئه مه یان دۆزیوه ته وه به لام
 قورئان پیش ۱۴۰۰ سالل باسی کردوه".

ئهمهش یهکێکه له موعجیزه گهرده کانی قورئانی پیرۆز.
 چونکه نیشانی ده دات؛ له گهله تێپه پینی کاتدا نهک هه رکۆن
 نابیت، به لکو نوی ده بیته وه.

ئێستاش یهك دوو نمونه ت بۆ دههینمه وه ئه وکات باشتەر له
 مه به ستم تیده گهیت.

گهردوونی فراوانبوو

ههزاران سالل مۆفه پێی وابوو گهردوون وهک گۆیهکی وهستاو
 وایه. گۆیهکی وهستاوی وهها که سه رهتا و کۆتاییه که ی دیاری
 بیت و شیاوی گۆپان نه بیت...

به لام له سالانی (۱۹۰۰) کاندایه بیروبوچوونه گۆپا. له نهجامی تووینهوه زانستهکان و چاودیریکردنی بۆشایی ئاسمان به تهله سکۆبی زه به لاج و پیشکه وتوو، ده رکه وت کۆمه له خۆره کانی ئاسمان وه ستاوانین و به رده وام له به کتری دوورده که ونه وه. له بهر پۆشنایی ئه مه دا، زانایان وتیان:

"ته های خه لکینه، ساتیک پاره ستن. به پیچه وانهی ئه وهی پیتان وترا، ئیستا ده رکه وتوو ئه م گه ر دوونه وه ک میزه لدانیک به رده وام له فراوانبووندایه."

لیکۆلینه وه کان له وباریه وه به رده وام بوون، ده ره نجام به کلایی بووه وه که گه ر دوون به رده وام له دۆخی فراوانبووندایه. ئه م زانیاریه ی مرۆف ته نیا ۱۰۰ ساله توانیویه تی په یی پی به ریت، قورئان بهر له ۱۴۰۰ سال ئاماژه ی پیکردوه.

له سوره تی (الذاریات) ئایه تی ۴۷ دا قورئان به م شیوه یه باسی بابه ته که ی کردوه:

"ئاسمانیشمان به هیز دروست کردو ئیمه ئه توانین گه ره تریشی بکه یین."

هه وره سهنگينه كان

ويكچواندن ئو په له هه ورانه ي به سه رماندا تيده پهن به
شتيكي ديكه، كاريكه هه موومان هه زمان لييه تي. بۆ ويته؛
هه وره كان زۆرينه ي كات وهك چهند مۆلك لۆكه له ئاسماندا
ددرده كهون...

وه لي، مۆف به دريژاي چندين سه ده ته نيا ته ماشاي ئو په له
هه ورانه ي كرد. هيچ زانياريه كي نه بوو ده رباره يان. هيچ كه سيك
بۆچوونيكي نه بوو ده رباره ي سهنگ و قورسايي ئو لۆكه مۆلانه.
خهلكي ده يانوت: "به پئي ئو وه ي له ئاسمانداو له ناو هه وادا ئاوا
پاگيربوون كه واته هيچ سهنگيكيان نيه و هاوشيوه ي لۆكه
سوكن!!"

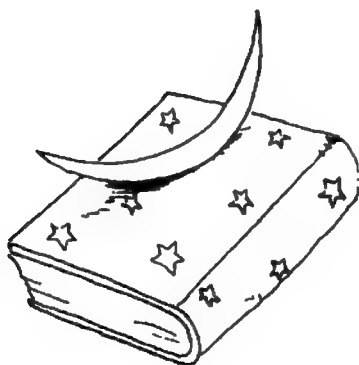
به لام له پاستيدا وانبيه.

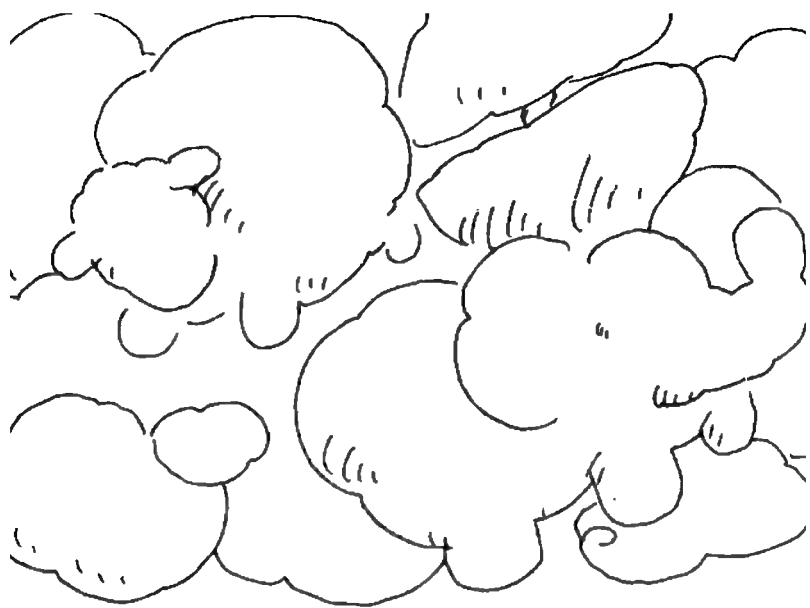
كاتيك زانايان هه ژماري كي شي ئو بارانه يان كرد كه له
هه وره گانه وه ده باريت، كي شيكي سووكي هاوشيوه ي كي شي
(لۆكه) يان بۆ ده رنه چوو. بۆ نمونه؛ كي شي ته نيا ۱ سه نتيه تر
باران بارين له پوويه ريكي (۵۰) په نجا كيلومه تر دووجا فراواندا،

نزيكەى نيو مليۆن تۆن دەر دەچىت. بەم شىۋە يەش تەنيا يەك
پەلە ھەۋرى باران، دەكرىت ۳۰۰ ھەزار تۆن دەر چىت.

قورئانى پېرۆز بەم جۆرە دەريارەى بابەتەكە دەدوئت:

"خودا ئەو خودايە باكان ئەنئىرى، موزدەى بارانى پەحمەتيان
پىيە، كە ھەۋرى قورس و زۇريان ھەلگرت بەرەو ولا تىك
ئەياندەينەبەر كە مردوۋەو سەوزايى و ژيانى تىدا نىيە، لەۋى
بارانى پى ئەبارىنن و، لەۋ زەۋىيە مردوۋەدا ھەموو جۆرە بەرو
گىايەك ئەپروئىنن" الأعراف: ۵۷

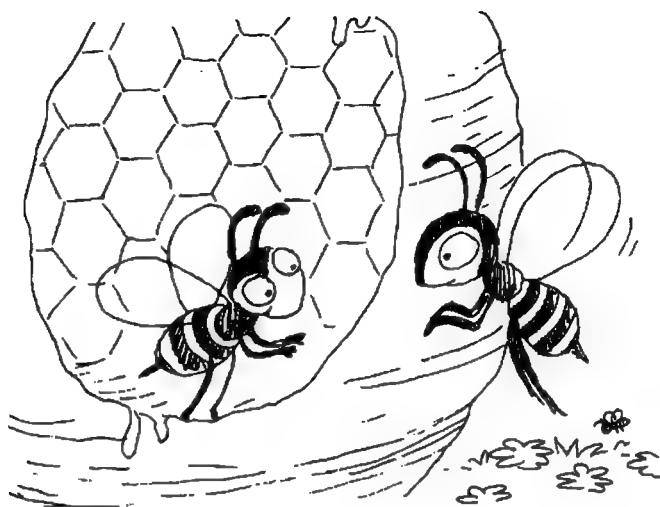

موعجيزه گانی میڻس ههنگ

"خودا خستیه دلی ههنگهوه که مالی خوتان دروست بکهن له شاخه کانداو له قوپوئی دارداو له ههرشوینی که خهک بهرزی نهکهنهوه وه دارمیوو بن میچ. " النحل: ۶۸

"جا له شیرهی هه موو بهری بخون و نهو پښگایه بگرته بهر که خودا بوی ناسان کردوون. له سکی نهو ههنگانه شهراپیکی پهنگاو پهنگ، زهردو سپیو پشه، دهرئه چی له خواردنه وهیدا شیفایهیه بۆ خهک. بیگومان له ههنگ و جوړی ژیاڼی و دروست کردنی ههنگوین و نیرومیاندان نیشانهی دهستلآت و توانی خودا هیه بۆ قهومی که بیر بکهنهوه وعقلیان بخه نه کار. " النحل: ۶۹

میڻس ههنگ له نیو زینده وه راندا پیگه یه کی تاییه تی هیه. خودا به میڻسیکی بچووی ژه هراوی وه ههنگ، ههنگوینی شیرینمان بۆ بهرهم دینیت. له قورئانی پیروزیښدا باس له م میرووه ناناسایانه دهکات که کار دهکهن و بهرهم میکی گرنگی وه ههنگوین بهرهم دهینن، وه پاداشتیک بویان. ته نانهت سووره تیکی قورئانیش هه ربه ناوی (ههنگ) وه ناونراوه؛ سووره تی (النحل). له م سووره ته پیروژه دا پهروه رډگار باسی ههنگمان بۆ دهکات.

كاتيڭ له و ئايته ورد ده بينه وه، چەند سەرەداويڭمان
سەبارەت بە لايەنى هەنگ بۆ دەردەگە ویت...

ئەمەش چەند نمونە بە کە لە موعجیزەکانی هەنگ کە قورئان
پیش ۱۴۰۰ سال باسی کردووه و تازه بە تازهش مرقف پەیی پى
بردون:

- زمانى عەرەبى زمانىكى فراوانه. له عەرەبیدا وشە بە ک
ئەگەر بۆ شتىكى نۆرینه بە کاربیت جیاوازه له وهى بۆ مینە
بە کاردە هینریت.

ئايەتەکانى مېش هەنگ پەوى دەمى له هەنگ مینە کانه.

به ئی، ته نانه ت ئه م ورده کارییه بچوکه، موعجیزه یه کی
وه های قورئانه که مرقه واقعی ورده مینیت له به رامبه ریدا.

چونکه لیکۆلینه وه زانستییه کانی ئه م سه رده مه،
ده ریاخستوه که ته نیا هه نگه مییه نه کان به شداری له
به ره مهیتانی هه نگیندا ده که ن.

بگره هه موو کاره کانی ناو پورده که شی هه ر له لایه ن
مینیه کانه وه جیبه جی ده کرین.

- هه مووان ده زانین هه نگ له م گول بۆ ئه و گول ده فرپیت.
به لام بۆ ئاگاداریت هه نگ ته نیا له سه ر گول نانیشتیه وه، به لکو له
پینا و پیشکه شکردنی خواردن به ئیمه، سه ردانی هه زاران
پوه کی جیاواز ده کات. له پاستیدا خودی ئه م پرۆسه یه هینده ی
هه نگینه که بایه خداره. چونکه له هه مان کاتدا هه نگ تۆوی
دره خته کان بۆ سه ر یه کدی ده گوازیته وه. به م شیوه یه ش سه وزه
و میوه کان زۆر ده بن. ئه گه ره هه نگ ته نیا له سه ر په په ی گول
بنیشتایه ته وه، پیده چپیت ئه و کات هه ندی جۆری سه وزه و
میوه کانمان هه ر نه دیبایه.

ئایه ته کانی میش هه نگ، سه رنجمان به لای ئه مه شدا
پاده کیشن.

چونكه ئايەتەكە نافەرموئەت: "جا لە شيرەى ھەموو گولئى
 بخۆن"، بەلگە دەفەرموئەت: "جا لە شيرەى ھەموو بەرئى
 بخۆن".

(بەروبووم) لێرەدا، بەدەر لە گول مەبەستى ميوەو
 سەوزەكانىشە...

- دۆزىنەوەى پێگا و ئاراستەى نىوان پورەو ئەو دەيان
 باخچەى گولانەى ھەموو پۆژيک بۆى دەچن، خۆى لە خۆيدا
 موعجىزەيەكى ئاشکرايە. ھەنگەکان ئاراستەى خۆيان بەپێى
 تيشكى خۆر ديارى دەکەن. بەلام خۆ شوينى خۆر بەردەوام لە
 گۆپاندايە! ئەى چۆن دەگونجێت سەرەپاي ئەمە، ھىچ ھەنگيک
 ئاراستەکەى ون ناکات!

ميشكى گچکەى ھەنگ بەشێوەيەك بەدیهێنراوە دەتوانێت لە
 پێگای بەکارھێنانى خۆرەو مەودا ئاراستەى نىوان پورەکەى و
 ئەو شوينەى لێيەتى، ديارى بکات. بە جۆرێک، تەنانەت لە کاتى
 ھەوريشدا بە ئاسانى پێگای خۆى دەدۆزێتەو.

لە قورئانى پيرۆزدا ئاماژە بە چۆنيەتى دۆزىنەوەى پێگا کراوە
 لەلایەن ھەنگەو و بوونى يارمەتيەكى بەرچاوى خودا لەم

بابه تدا، به چەند شیوه یه ک که ژیری مروڤ دهسته وسانه له تیځه یشتنیدا:

بچۆره سه ر ئه و نه خشانه ی په روه ردگار که ده فەرموویت: " ئه و پێگایه بگرته بهر که خودا بۆی ئاسان کردوون ".

به م پێهش ئاشکرا ده بیئت، دۆزینه وه ی پێگا و ئاراسته ی ههنگه کان که هیشتا مروڤ نه یه توانیوه به ته وای لی تیځات، خودای بالاده ست و زانا بۆی ئاسان کردوون.

— میڤ ههنگ دوو گه ده ی هه یه . کاتیڤ ههنگ ده گه پێته وه بۆ ناو پوره که ی ئه و شیه یه ی له گه دهیدا کۆی کردوه ته وه، ده یگاته ناو گه ده ی ههنگی دیکه وه. شیه که له گه ده ی ههنگی دووه مدا ساز ده بیئت و ده بیته ههنگوین. واته ههنگوین له سکی ته نیا یه که م ههنگدا دروست نابیئت، به لکو له سکی چەند ههنگی کدا دروست ده بیئت..

قورئانی پیرۆز بهر له ١٤٠٠ سالّ باسی ئه م زانیاریه ی کردوه که به م دوایه زانایان توانیویه لی تیځه ن:

 "له سکی ئو ههنگانه شهرايیکی پهنگاوږهنگ، زهردو
 سپی و پرش، دهرنه چی له خواردنه ویدا شیفای هیه بۆ
 خهك."

- ئایا سه رنجت داوه؟ له ئایه ته که دا ده ئیت: "له سکی ئو
 ههنگانه وه شهرايیکی پهنگاوږهنگ، دهرنه چی"، نالیت: "ههنگوین
 دهرنه چی". ئه دی باشه بۆ وانالیت؟

ئو ههنگوینه ی له سکی ههنگدا دهگاته قوناغیکی دیاریکراو،
 دهکریته سه ر شانه ی ههنگوین، به لام هیشتا ئو ههنگوینه نییه
 که خۆمان دهیزانین. به لکو زیاتر له شه ربهت دهچیت. دوا ی
 ماوه یهك خه ستر ده بیته وه و ده بیته به و ههنگوینه ی بۆ خواردن
 ده سنده دات.

بەلى، قورئان لە پېنناو ئەوھى بە وردەكارى تەواوھە تېشك
بخاتە سەر بابەتەكە، لەبرى وشەى ھەنگوين شىلە يان شەربەتى
بەكارھىناوھ!

- لە درىژھى ئايەتەكەدا ھاوھە: "لە خواردنەوھيدا شىفا
ھەيە بۆ خەلك"، وەك ئاشكرايە لە پۆزگارى ئەمپۆدا پۆز لە دواى
پۆز سوود و قازانجى نوێى ھەنگوين دەخرىتەپوو.

ھەروھە لە كۆتايى ئايەتەكەدا دەلێت: "بىگومان لە ھەنگ و
جۆرى ژيانى و دروست كردنى ھەنگوين و نېرومىياندا نيشانەى
دەستەلات و توانى خودا ھەيە بۆ قەومى كە بىر بکەنەوھ و عەقلىان
بخەنەكار".

شنەباى پىتئىنەرو پاكرگەر

تاكو ماوھەيەك لەمەوبەر وا دەزانرا تاكە پەيوەندى نىوان با و
باران، پاپىچكردنى پەلە ھەورەكانە لە جىگايەكەوھ بۆ جىگايەكى
ديكە.

بەلى پاستە، ھەركەسيك سەر ھەلبېرپت و سەيرىكى ئاسمان
بكات ھەر ئەوئەندەى دەبينىت. بەلام پەيوەندى پاستەقبنەى
نىوان با و باران ئەمە نىيە.

ئەركىكى گىرگىگى دراۋە بە با، ئەۋىش ھەلگىرتنى تايىبەتمەندى
خېرىكەندەۋەيە لە ئاسماندا.

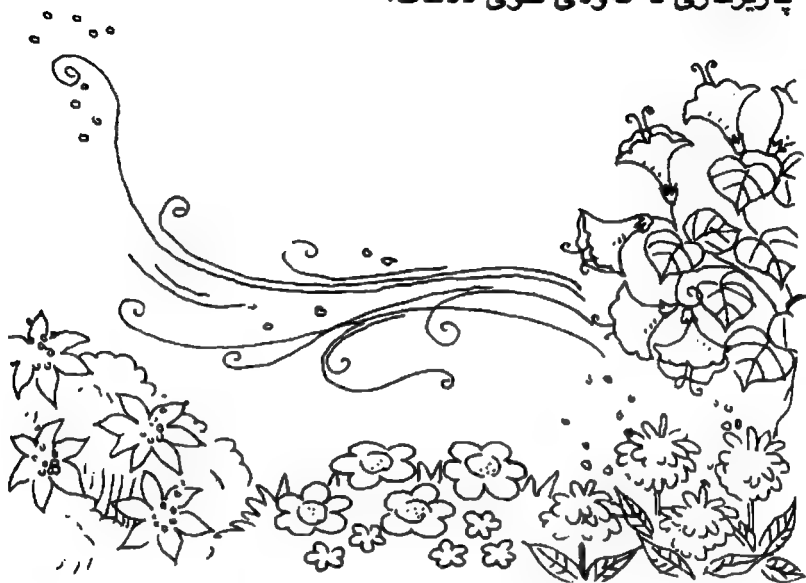
با، دەنكۆلەكانى خويى كۆبۈۋەۋەي سەر پۈۋى زەرياکان و،
تۆزى بىبابان و پىرژەي گىرگەكان كۆدەكاتەۋەۋە بەرەۋ چىنەكانى
سەرەۋەي بەرگە ھەۋا دەيانبات. بەم جۆرە ھەلمى ئاۋ لەناۋ
بەرگە ھەۋادا ئەۋ دەنكۆلەنە چىدەكاتەۋەۋە دۈۋبارە دەبنەۋە بە
دالۇپە ئاۋ. چۈنكە ئەگەر ئەۋ دەنكۆلە تۆزانە نەبن، ھەلمى ئاۋ
ھەۋا جارىكى دىكە خەست نابنەۋەۋەۋە نابنەۋە بە ئاۋ.

بىپۈۋان قورئان چەندە بە جوانى ئەم بابەتەمان بۆ پۈۋى
دەكاتەۋە: " باكانمان بە سىك پىرى، يا بۆ پىۋەندۈ تەلىقچىكرىنى
دارۈ درەخت ناردۈ، لە ئاسمانەۋە ئاۋمان بۆ ناردن و دامانە
دەرخواردتان، يا كىردمانن بە ئاۋدىرى دارۈدرەخت و، كشتوكالتان
بەۋ ئاۋە ئاۋ دا كە ئىۋە خۇتان ئەۋ ئاۋەتان ھەل نەگرتۈۋەۋە
نەتانكردۈۋەتە چالاۋەۋە. " الحجىر: ۲۲

تايىبەتمەندى پىتاندىنى با لە جىھانى پۈۋەكىشدا خۇي نىشان
دەدات.

تۆۋ دەنكەھەللەي ھەزاران جۆرى پۈۋەك لەسەر زەۋىدا، لە
پىگى باۋە لە دانەيەكىانەۋە دەگۈزىتەۋە بۆ دانەيەكى دىكەيان

و پیتاندن و نۆربوونیان پووده دات. بهم جورەش پووهك
پاریزگاری له نهوهی خوی دهكات.

خودای به دیهینەر هەندێ جورێ تۆوی به قورساییهکی هینده
که به دیهیناوه که به کزه بایهکی نهرم دهگوازیینهوه. نۆربوونی
گهلیک چهشنی پووهك وهك درهختی گولدارو گژوگیا، له پێگهی
باوه دهبیئت.

هاوشیوهی تایبهتمهندی گردکردنهوهی دهنگۆلهکانی تۆز له ناو
خۆیدا، ئیمهی مڕۆڤ تاكو ئەم سهردهمانه ی دواپیش نهمانده زانی
با هۆکاری سهردهکی نۆربوونی پووهكه.

به لām ئافرینی ئاسمانه کان، هه وره کان، باران و به فرو ته رزه و
به ديهينهري پهزو باخ و گول و ميوه کان، خودای تاقانه بهر له
١٤٠٠ سال له قورئاندا ئه و زانیاریانهی خستوته بهردهم
به نده کانی.

"ئیمه شنه بای پیتینه رمان ناردوو (که پیتینه ری دارو
دره خته)"

بیگومان موعجیزه زانستیه کانی قورئانی پیروژ هه ر ئه مه نده
نییه.

به لām ئه گه ر دانه دانه لیږده دا باسی زۆربه یان بکهین، ئه و کات
ده رفه ت نامیښته وه بۆ وه لآمدانه وهی پرسیاره کانی دیکه ت. وا
باشتره به ئومیدی ئه وهی ئه م بابه ته له په رتووکیکی تایبه تدا به
دریژی باسی بکهین.

لیږده دا گۆتایی پی بهینین. ئیدی کاتی ئه وه هاتوو وه لāmی
ئه و پرسیاره ت بده مه وه که هه ر له سه ره تای ئه م به شه وه
تامه زرووی زانینی ده کهیت:

"ماده م هینده موعجیزه ی زانستی له قورئاندا هیه، ئه دی
بۆچی هه میشه که سانی ناموسولمان په رده یان له سه ر
هه لده نده وه؟"

مادهم هیئده موعجیزه‌ی زانستی له قورئاندا بوونیان
هه‌یه، ئه‌دی بۆچی هه‌میشه‌ کهسانی ناموسولمان
پهرده‌یان له‌سه‌ر هه‌لده‌دنه‌وه؟

پیش هه‌موو شتێك ده‌بێت بزانی؛ قورئان کتیبی زانیاری
نییه. ئه‌گه‌ر باسی ئاسمان و، ئه‌ستێره و، با و، چۆنیه‌تی
دروستبوونی مرۆڤ تاكو هێله‌کانی په‌نجه‌ی و، چینه‌کانی زه‌وی و،
میش هه‌نگ و بالی میش یا شتی هاوشیوه‌ی ئه‌مانه‌ش بکات،
بۆ ئه‌وه نییه ته‌نیا ئاماژه به‌ چه‌ند هه‌وال و زانیاریه‌کی زانستی
بکات. به‌لکو ئامانج لێی ده‌رخستنی هونه‌ر و کارسازی نه‌بپراوه‌ی
خودای تاقانه‌یه...

قورئانی پیروژ سه‌ره‌تا کتیبی دینه‌که‌ی ئێمه‌یه. گه‌وره‌ترین
ئامانجیشی ناساندنی به‌دییه‌نه‌رمانه به‌ ئێمه.

ئەو تېمان دەگەيەنئىت كە داخۆ: "ئەو خودايەي ئىمەي مۇۋى
بەم شىۋە جوانە و لەم گەردوونە ناوازيەدا بەدەيئناۋە، چۆن
خودايەكە؟".

بەر لە ھەرشتىك قورئان ۋە لامى ئەم پرسىارەمان پىشكەش
دەكات و زاتى "الله" مان پى دەناسىنئىت.

ئەگەر ئاماژە بە ئەستىرەكان بكات، ئەو بىگومان ئاماژە بە
نموونەيەك لە دەسلەتلى خودا دەكات.

ئەگەر باسى ھەنگ بكات، ئەو دەيەۋىت باسى وردەكارى
ھونەرى خودا بكات..

ئەو داۋامان لىدەكات تىپراپمىنن و بىرەكەينەۋە و لىي
تىبگەين! پىمان دەلئىت: "بۆكەسانىك بىر دەكەنەۋە لەمانەدا
بەلگەي زۆر ھەن" و لىمان دەپرسىت: "ئايەيچ بىر
ناكەنەۋە؟".

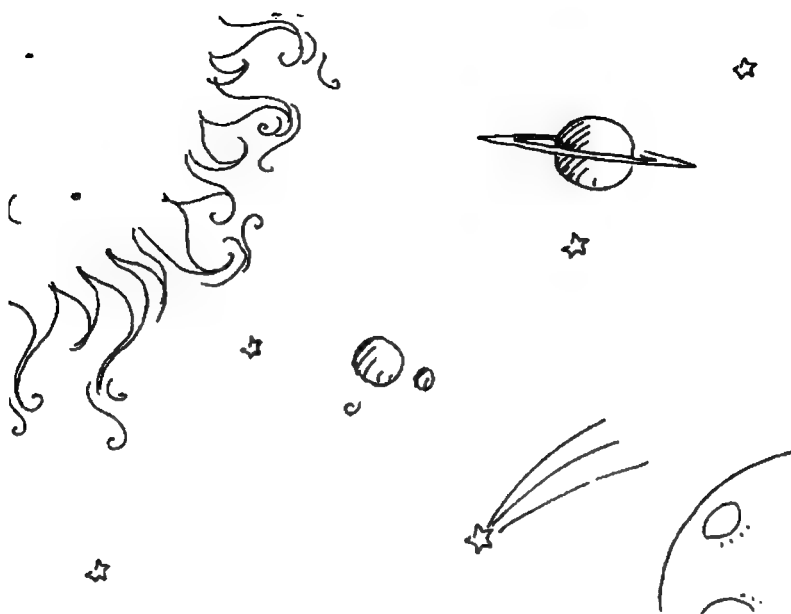
ئەگەر نا قورئانى پىرۆز ۋەك كىتئىي زىندەۋەرزانى و، كىميا و
جوگرافىيا تەنيا نالئىت: "پووداۋەكان بەم شىۋەيە ياخود بەو
جۆرەي دىكە پوودەدەن" و تىبپەپىت.

ھەر لەبەرئەۋە كەسىك ئەگەر چى زۆرىش قورئان بخوئىنئەۋە،
نابىت بە كىمياگەرىك يان زىندەۋەرزانىك ياخود كۆرپەلەزانىك.

بۆ نموونە كاتىڭ قورئانخوئىنىڭ ئەم ئايەتە دەخوئىنىتەۋە :
 "باكانمان بە سك پېرى، يا بۆ پېۋەندو تەلقىحكردىنى دارو درەخت
 نارد" الحجر: ۲۲، ئەگەر نەيەت و توئىژىنەۋە لەسەر با نەكات،
 ئەوا ناتوانىت پەيوەندى نىۋان با و باران و كاريگەرى با لەسەر
 نۆربوونى پوۋەك دەريخات.

بەلگو بە پېچەۋانەۋە تەنيا زانايەك دەتوانىت ئاشكرای بكات
 كە توئىژىنەۋە و بەدۋاداپوون لەو بارەيەۋە ئەنجام بدات.
 توئىژەرىكى زانستى دىكە بەبى ئەۋەى ئاگادارى ئايەتى پىرۆزى
 "ئاسمانىشمان بەهيز دروست كردو ئىمە ئەتوانىن گەرەتريشى
 بكەين." الذاريات : ۴۷، بىت، دەكرىت لە ئەنجامى چاودىرى كردن
 و لىكۆلىنەۋەى بۆشايى ئاسمانەۋە خىرا لىكدوررەكەوتنەۋەى
 كۆمەلە خۆرەكان ببىنىت. لەمەشەۋە بگاتە دەرئەنجامى
 "گەردوون فراوان دەبىت" .

بەلام قوتاببىيەكى قورئان كە چەندىن سالە سەرقالى
 خوئىندەۋەى ئەم ئايەتە پىرۆزەيە، لەبەرئەۋەى گەردوونناس
 نىيە ناتوانىت فراوانبوونى گەردوون بە شىۋەيەكى بەرجەستە
 ئاشكرا بكات.

بەلام پۇرۇڭ گۇيىستى ھەۋالىڭ دەيىت گوايە "زانايان
 دۇنيويانەتەۋە گەردوون بەردەوام لە فراوانبووندايە"،
 دەستبەجى لە جىي خۇي پادەپەرىت دەلىت:
 "قورئان پىش ۱۴۰۰ سال لە ئايەتى ۴۷ ى سوورەتى
 (الذاريات) دا ئەم ھەۋالەي پى داوين! بەتپەپىنى كات
 موعجىزەكانى قورئان يەك يەك ئاشكرا دەبن و قورئان نوئ
 دەيىتەۋە! چونكە ھەرمودەي خوداى تاقانەيە!"

بيگومان نه گهر موسولمان هه زار جاريش نه و ئايه تانه
 بخوښته وه که په يوه نديدارن به ههنگه وه، به لام هيچ
 ليکولينه وه په کي له سر نه نجام نه دايته، نه و له و مانايه تينگات
 که قورئان پيماي پاده گه په نيته.

له بهر نه وه، هاوشاني خوښندنه وه ئايه ته کاني قورئان
 پيوسته نه و که سه شاره زايه کي بواري ميرووه کان بيته و ئايه تي
 به رجه سته ي (ههنگ) يش له نيو په رتووکي گه ردووندا بخوښته وه.

پرسیار لێره دا ئهوهیه؛ مادهم ئهم پاستیانه له قورئاندا ئاماژهیان
پێ کراوه، ئه دی بۆچی ناموسولمانان پێش موسولمانان درکیان
پێ دهکهن؟

ئایا بۆچی هه میسه ئه و که سانه ئاشکریان دهکهن که قورئان
ناخویننه وه بگره بپرواشیان پێی نییه؟

وه لاما که ی ئاسانه! چونکه ئه وان لێی دهکۆلنه وه! ئه وان لێی
ورد ده بنه وه. ئه وان میشکیان به ههنگ، میرووله، ئه ستیره،
با... هتد سه رقائ دهکهن. بۆیه ئهم دۆزینه وانه ده بیته پشکی
ئه وان.

ئاخۆ ئیمه ی موسولمان به درێژایی ئهم ماوه زۆره،
نه مانده توانی ئاماژه کانی قورئان و پاستیه کانی له گهردووندا
لێکبدهینه وه!

هینده ی سهردهمانی کۆن ته ماشای گهردوونی دروستکراوی
خودای تاقانه ناکهین. ده لێم سهردهمانی کۆن، چونکه له کۆندا
موسولمانان وانه بوون...

ئه و شارانه ی پۆشنایی ئیسلامیان پێگه یشتبوو، ناوهندی
زانستی بوون له جیهاندا. چه ن دین سه دهش ئه و چاخه زێڕینه
درێژه ی کیشا.

زانایانیک ھاوپئ له گه‌ل خویندنه‌وهی قورئانی پیروژدا،
له‌کتیپی مه‌زنی گه‌ردوونیشیان کۆلیه‌وه و چه‌ندین زانیاری نۆر
گرنگیان دۆزییه‌وه.

ئه‌وان به‌ خۆیانیان وت: "ماده‌م له‌ کتیبه‌که‌ی ئیمه‌دا چه‌ندین
ئایه‌ت ده‌ریاره‌ی گه‌ردوون هه‌یه، ماده‌م قورئان باسی
ئه‌ستیره‌کان، با، چیاکان، هه‌نگ، دروستبوونی مرۆف و چه‌ند
شتی ھاوشیوه‌ ده‌کات، ئایا ناكریت ھاوپئ له‌ گه‌ل خویندنه‌وهی

قورئاندا ليكولتینه وه ده رياره ی گهر دوونیش بکهین؟ نایا خودی
 قورئان خوی فه رمانمان پیناکات تیڤابمئین و پهند وهریگرین؟"
 بیگومان له بنچینه ی ئه و ئاسته ی ئه مڤۆ زانست پپی
 گه یشتوو، هه ول و ماندووبوونی بیوچان و ته ندروستی ئه و
 قوتابیانه ی قورئان هه یه .

میژووی زانست پڤه له چیرۆکی سه رکه وتنه کانی ئه وان...
 له وانه یه ته نانه ت ناوی زۆریک له وانیشمان نه بیستبیت، به لام
 کاتیک لاپه په کانی میژوو هه لده دهینه وه بۆمان ده رده که ویت ئه و
 ده وله ته ی موسولمانان بنیاتیان نا چون به جیهاندا زانست،
 کلتور و ژیا ری بلوده کرده وه . له وانه ش؛ ده وله تانی ئه نده لوس،
 سه لجوقی و عوسمانیه کان بوون.

ئیستاش ته نیا به کورتی ناو و کاری زانستی ئه و قوتابیانه ی
 قورئانت بۆ ده ژمیرم که له هه مان کاتدا هه م قورئانیان خویندوه
 و هه م به بیرکردنه وه ی قووله وه له گه ردوونیان پوانیوه .

لەبەر پۆشنایى قورئاندا...

عەلى كۆپى عەباس (۹۹۴): يەككە لەو پزىشكە لىھاتوانەى
كە چارەسەرى زۆرىك لە نەخۆشییە درىزخايەنەكانى كردووە و،
چەندىن نەخۆشى ھەناوى دەستنىشان كردووە. ھەروەھا بۆ
يەكەم جار باسى لە كۆئەندامى سوپى خوین كردووە.

عەمار (سەدەى يازدە): پزىشكىكى موسولمانە و يەكەم
نەشتەرگەرى ئاوى سپى چاوى ئەنجامداوە.

بطانى (۸۵۸-۹۲۹): يەككە لە گەردوونناسە بەناوبانگەكان.
داهینەرى زانستى سىڭۆشەيە و يەكەم زانايە دەستەواژەكانى
(ساین) و (كۆساین)ى بەكارھێناوە.

بەيرونى (۹۷۳-۱۰۵۱): يەكەم زانايە سوپانەوھى زەوى بە
دەورى خۆيدا ئاشكرا كرد.

جابرى كۆپى ھەيان (۷۲۱-۸۰۵): بە باوكى كيميا دادەنریت.
پیش ۱۲۰۰ سال دەريخستووھ كە دەتوانریت ئەتۆم پارچە بكریت
و جیا بكریتەوھ.

جاحظ (۷۷۶-۸۶۹): يەككە لە پېشەنگەكانى زانستى
گيانلەبەرناسى. لە پاشەپۇى ئاژەلەوئە ئەمۇنيائى بەرھەمەيناوئە.

دەمىرى (۱۳۴۹-۱۴۰۵): لە ئەوروپەكانە و ۴۰۰ سال
لەمەوپېش يەكەم ئىنسىكلۆپېديائى زانستى ئاژەلئاسى نووسيوئە.

ئەبولوئەفا (۹۴۰-۹۹۸): زانايەكى بىركارىيە و چەمكەكانى
(تان)، (كۆتان)، (سىكانت) و (كۆسىكان)ى ھىنايە ناو زانستى
سىنگۆشەوئە.

خوارىزمى (۷۸۰-۸۵۰): نووسەرى يەكەم پەرتووكى
"جەبر"ە و ئەو زانستى "جەبر"ى فېرى ئەوروپەكان کرد.

ھونەين بن ئىسحاق (۸۰۹-۸۷۳): پېشەنگى پزىشكانى
چاوئە.

ئىبن جەسار (۱۰۰۹): پزىشكىكى موسولمانە، يەكەم كەس بوو
ھۆكار و چارەسەرى نەخۆشى (ئاوئە)ى دۆزىوئە پېش ۹۰۰ سال.

ئىبن ھەيشەم (۹۶۵-۱۰۵۱): فېزىياگەرئىكى مەزنە و
دامەزرىنەرى زانستى بىنينە.

گه وره ترين زاناي فيزياي موسولمان و پيشه نكي
پوژئاواييه كانيشه .

ئەم زانايه پوونكه ره وهی سیستمی بینین و چاوه .

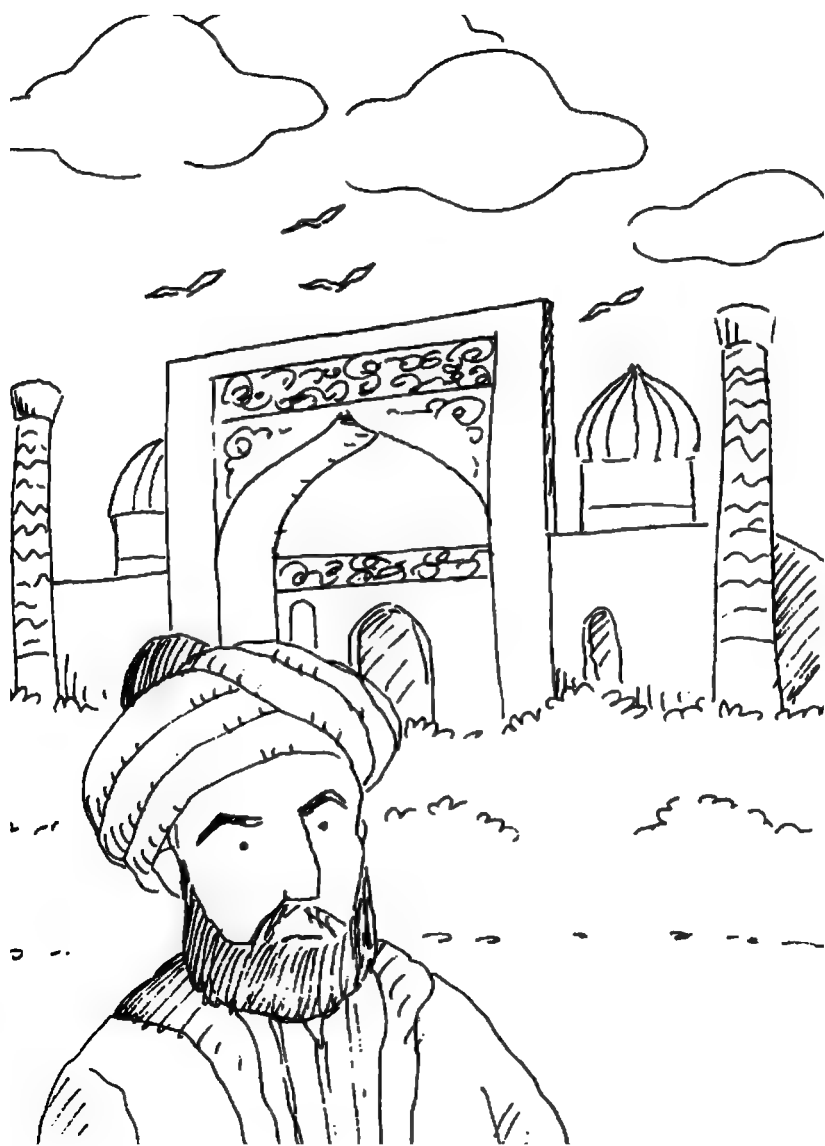
ئيبين سينا (٩٨٠-١٠٣٧): پزیشکێکی موسولمانه،
به ره مه کانی ٦٠٠ سال له زانکۆکانی ئەوروپادا وه کتیبی وانهی
پزیشکی ده خوینران .

ئيبين زوهد (١٠٩١-١١٦٢): يه کێک بوو له پزیشکه هه ره
ناوداره کانی ئەنده لوس، به ره مه کانی وه کتیبی وانهی
بنه په تی له زانکۆکانی پوژئاوادا ده خوینران .

ئيبين نه فیس (١٢٨٨-١٢١٠): زانايه کی موسولمانه، سوپی
بجووکی خوینی دۆزیوه ته وه .

ئیدریسی (١١٠٠-١١٦٦): پيش هوت سه ده نه خشه يه کی
جيهانی کيشا که گه لێک له نه خشه که ی ئیستا ده چیت .

قاضی زاده پومی (١٣٣٧-١٤٣٠): زانايه کی ده رئاسای
سه رده می خۆيه تی له بواری بیرکاری و گه ردوونناسیدا .

مەسعودى (۹۶۵): ۱۰۰۰ سال لەمەوبەر ھۆكاری دروستبونی
بومەلەرزەى دۆزیووتەو.

ئولوغ بەگ * (۱۳۹۴-۱۴۴۹): زانایەكى گەردوونئاس و
ھۆكمداریكى ئاودار بوو، لە زانستی سېگۆشەدا داھینەریكى
مەزن بوو.

زەھراوى (۹۳۶-۱۰۱۳): زانایەكى موسوڵمانە ۱۰۰۰ سال
لەمەوپیش یەكەم نەشتەرگەرى سەردەمیانەى ئەنجامداو و بە
باوكى نەشتەرگەرى لە قەلەم دەدریت، ھاوكات چەندین ئامیىرى
نەشتەرگەرى داھیناوە .

بېروانە! ئىدى ئەگەر قورئان و گەردوون ھاوتەریبى یەك
خوینرانەو چ بەرھەمىكى ئى پەیدا دەبیت!

ئەگەر سەردەمانىكى دووردیژە ژمارەى زانایانى موسوڵمان
ھىندە كەمە كە بە پەنجەى دەست بژمىردى، ھۆكارەكەى
ئەوہە؛ ئەگەر قورئان خوینراپیتەو كتیبى گەردوون فەرامۆش
كراوہ یاخود بە پىچەوانەو ئەگەر لە گەردوون كۆلراپیتەو
قورئانى پىرۆز فەرامۆش كراوہ...

ئايا قورئان باس لە داھيئانە گەورەکانی وەك فرۆكە دەكات؟

قورئان بەو شتووە ئاشکرایەى تۆ باسى دەکەیت، باسى فرۆكە
ناكات.

نە فرۆكە و نە ژمارەيەك شتى دیکەى وەك كۆمپيوتەر و
تەلەفزیۆن و مۆبایل!

بیگومان ئەمەش هۆکاری خۆی هەیه...

پیش ۱۴۰۰ سال، بآئندە و میشهكان لە ئاسماندا دەفرین..

كاتێك قورئان نموونەى بآئندە و میشى دەهینایەو، هەموو
كەسێك لێى تێدەگەیشت.

تا ۱۳ سەدە دواى ئەوەیش بآئندە و میشهكان هەر لە
ئاسماندا دەبینران.

هەرچی ئامیتره فریوه کانی دهستکردی مرۆفیشه، له م دوو
سه دهیه ی دوایدا ده رکه وتن.

ئه گهر قورئان باسی له ئامیتریک بکرایه که تایبه تهنندی
ئوه ی هیه به ئاسماندا ده فریئت و په روانی هیه، هه یانه یه ک
مه کینه و هه یانه دوو مه کینه، هی وایان هیه مه کینه ی زۆر
به هیزه و له وانی دیکه خیراتر ده فریئت، ئه و ئه وکات تا کو
سه ره تا کانی ۱۹۰۰ که س لی تی نه ده گه یشت.

واته به و جۆره نووری پوونا که ره وه ی قورئان زیاتر له هه زار
سال به په نهانی ده مایه وه و له لایه ن مرۆفه کانه وه گرنگی پی
نه ده درا.

ئێ خۆ قورئانیش له و پۆژه وه ی نازل کراوه تا کو ئه مپۆ،
به رامبه ر هه موو مرۆفایه تی په یامبه خش بووه .

هه ر به وشێوه یه ش له مپۆوه تا کو دنیا له ناو ده چیئت،
په یامده ره به گوێی مرۆفدا...

هه زار سال پیش ئیستا ده شته کییه ک که به سه ر پشته حوشت
گه شتی کردووه چه ند پیویستی به قورئان بووه، به هه مان شیوه
گه شتیارێکی ناو فرۆکه ئه مپۆ ئه وه نده پیویستی پییه تی.

چ كابرأى سەر حوشتەرەكە چ ئەوہى ناو فرۆكەكە، كە
ئايەتەكانيان خویندەوہ پئويستە تئبگەن و بەشى خۇيان وانەى
لى وەرېگن.

بەلى، ئايەتەكانى قورئانیش ھەروا بوون.
ھەمان ئايەت ھەم پووى لە دەشتەكئبەكە و ھەم پوويشى لە
گەشتيارەكەى ئەمۆ دەکرد...

بۆيە ھەردووكيان توانيان لئى تئبگەن.
چونكە قورئان پەرتووكئكى ئامۆزگارئيە بۆ تەواوى مۆفائەتى
نئردراوہ.

پووى دەمى لە ھەموو كەسئكە و ھاوشئوہى خۆر - بئجگە
لەوہى پشئتى تئ دەكات - ژيانى ھەموو كەسئك پۆشن
دەكاتەوہ.

لاپه پره کانی قورئانی پیرۆز پښ له و جوړه نایه تانه؛ نه مانه ش
نمونه گه لیکن له واته:

"نایا سهرنجی وشر نادهن چوڼ به دی هیئراوه!
نایا سهرنجی ئاسمان نادهن چوڼ به رزکراوه ته وه!
نایا سهرنجی چیاکان نادهن چوڼ داکوتراون!
نایا سهرنجی زه وی نادهن چوڼ ته خت کراوه!"

فرۆكە يان مېش؟

بەپاي تۆ بۆجى دەيىت قورئان باسى فرۆكە بىكات! ئايا
بەھۇي ئەوھىيە كە نۆرگەورەيە و دەفرېت؟ ئەگەر بابەتەكە
گەورەيى و فرېن بېت! ئەوا لەبەر كۆمەلە خۆر و ئەستېرە و
مانگەكان نۆبەي فرۆكە نايەت.

ئەگەر فرۆكە بېتە مەيدان و بلىت "پېويست بوو ئىمەش لە
قورئاندا ھەبوينايا و ئەوا ئەستېرەيەك بەم جۆرە وەلامى
دەداتەوہ: "لەگەل ئىمەدا ھەر ناويشت لەناو ناواندا نىيە! ئىمە
لەناو ئەم دەرياي ئاسماندا فرۆكەگەلىكى ھىندە مەزنى خىواي
تاقانەين، كە نۆبەي تۆ ھەر نايەت. ھەم لەكاتىكدا گۆي زەوى
ھەيە كە مليارەھا مروڧ و، ئاژەل و، پووەك و، دەريا و زەرياكاني
ھەلگرتوۋە بى ئەوھى ھىچ كاميان بېرېت و تەنانەت ھەست بە
فرېنىشى بىكەن دەفرېت، ئىدى نۆبەي تۆ نايەت. ئەوكات كى
گرنگى بە فرېنى تۆ دەدات!"

ئەگەر فرۆكە بلىت:

"باشە خۆ ئىمەش ئامىرىكى ناوازهين. ئەو تەكنەلۇجىيەى،
لە ئىمەدا ھەيە لە كىيى تردا بەدى دەكرىت! ئايا نەدەبوو باسى
داهىنانىكى مەزنى ۋەك ئىمە لە قورئاندا باس بىكرايە؟"

لەبەرامبەردا مىشىك بە وىزەويز دىت و دەلىت:

"ھەموو ھونەر و تەكنىك و تەكنەلۇجىيەى تۆ لە پال بالىكى
مندا ھەر نرخىشى بۆ دانانىت. ئايا چ فرۆكەيەكى دەستكردى
مروڧ لە ناوازييدا دەگاتە بالى من؟

ھەركەسىك لە تەمەنىدا يەك جارىش فرىنى مىشى بىنىبىت و
وردبوويتە ۋە لىي، ئاسايى بوونى تۆى بۆ دەرگەوتوۋە!

ئەگەر بابەتەكە ھونەر و كارامەى بىت ئەوا لەبەر مىش و
ھەنگ و بالئەدەكان، تۆبەى تۆ و ھىچ ھونەرىكى دىكەى مروڧ
نايەت.

بېروانە خودای بە دیهینەر چۆن لە قورئاندا نمونە ی من
دەهینیتەوه:

"خەلکینه! پەنیک مینراوەتەوه گوئی بو شل کەن. بەراستی
ئەو بتانە ی ئیوہ ھاواریان لی ئەکەن و ھاوار لە خوا ناکەن ئەگەر
هەموویشیان خرببنەوه میشی دروست بکەن ئەو میشەیان پی
دروست ناکری." الحج: ۷۳.

بۇچى لە قورئانى پىرۇزدا وتراوه:

"ئايا سەيرى وشتر ناكەن

چۆن خولقىنراوه"؟

ھىچ بىرت لەو كرىتەو؛ قورئان دەپرسىت: "ئايا سەيرى

وشتر ناكەن چۆن خولقىنراوه" الفاشية: ۱۷

ئەوانەى يەكەم جار گويىيىستى ئەم ئايەتە بوون خەلگى

مەككە و مەدىنە بوون.

ئۆتۈمبىل ئەمىرۇ بۇ ئىمە چۆنە، ئەو سەردەمەش وشتر بۇ

ئەوان ھەمان نرخی ھەبوو. واتە نەبىنىنى خوشتر لەلايەن

ئەوانەو مەھال بوو.

بىگومان تەماشای وشترىان دەکرد چونكە ئاويتەى ژيانىان

بوو، ھۆكارى گواستەو ھيان بوو، گۆشتەكەيان دەخوارد، شىريان

دەدۇشى و بەكارىان دەھىنا، پىستەكەيان دەكرده جل و بەرگ.

ئەگەر وایە بۆچی قورئان دەپرسیت: "ئایا سەیری وشتەر ناکەن
چۆن خولقینراوە؟"

بێگومان سەیریان دەکرد بەلام نەك بەشیوەیەك كە خودای
تاقانە بەیئەنەوە بیریان، خودایەك كە لەو بیابانە گەرم و وشكەدا
ناژەلێكى خۆپاگرى وەك وشتى بۆ پامكردبوون. لە بەرامبەر ئەم
بەخشینە مەزنەدا سوپاسیان نەدەکرد. تەنانەت لەسەر پشستی
وشتەرەكانیان دادەبەزین و كرنوشیان بۆ بتى پەق و تەق و
بێگیان دەبرد. هەندى جارىش وشتەرەكەیان سەردەبەپى و
دەیانكردە قوربانى بتهكان.

سەیری وشتریان دەکرد، بەلام سەیری چۆنیەتى بەدیھێنانە
ناواژەكەیان نەدەکرد. چونكە نەیان دەزانى بەدیھێنەرەكەى
خودای تاقانەى، بپوایان پى نەدەکرد یاخود بیریان لى
نەدەكردەو.

بۆیە ئایەتەكە كە دەلالت: "ئایا سەیری وشتەر ناکەن چۆن
خولقینراوە؟" مەبەستى ئەمەیه.

ئەوێ بە پاستى سەیری وشتەر بکات، دەبیت بیر لە شىوازى
دروست بوون و بەدیھێنەرەكەى بکاتەو!

له دایکمان (عائیشه) یان پرسى: ئایا خووپه وشتى پیغه مبه ر
چۆن بوو؟

نه ویش له وه لامدا وتى: "ئایا ئیوه قورئان ده خویننه وه؟
خووپه وشتى پیغه مبه ر، قورئان بوو..."

حه زه رته ی محمەد ﷺ رابه ر و پیشه وای موسولمانانه له
په یه ره وکردنى پێنمایى و فه رمایشته کانی قورئاندا.

ژیانی ئه و، زیانیك بوو ته واه له به ر پۆشنایى و پاسته پێگه ی
قورئان. له هه موو هه لسوکه وت و په فتاره کانیدا قورئانی
په یه ره وده کرد.

ئاخۇ ئايەتى: "ئايا سەيرى وشتر ئاگەن چۆن بەدىھېئىراۋە؟"،
بە چ جۆرىك لە ژيانى پەنگىن و بېھاوتاي پېغەمبەرمان ﷺ دا
پەنگى داۋەتەۋە؟

خودى خۆم تامە زىۋى زانىنى ئەم بابەتە بووم و بەدوايدا
گەپام لە چەند كىتېبىكى فەرمودەدا زانىاريم چىڭ كەوت. زاتى
پەيامبەر كاتىك سوارى وشترەكەى دەبوو ئەم نزايەى دەکرد:
"ئەو خودايەى ئەم ولاخە سوارەى بۆ پامكردووين
گەرەترىنە و بېگەرە لە ھەموو كەموكۆرپەك. ئەگەر خودا بۆى
نەكردىنايە بە ولاخى سوارى، ھەرگىز خۆمان نەماندەتوانى
دەستەبەرى بگەين.."

بەئى، ئەمەيە ئەو تېروانىنەى كە قورئان داۋاي دەکرد.

خۆزگە لە نزيكەۋە سەيرى وشترمان بگردايە

ئەمىر ئىمە بە سوارى وشتر گەشت ئاگەين. بگرە ھەندىكمان
تەنانەت وشترىشمان نەبىنيۋە. ئاخۇ دەبىت كام لايەنەى ئەم
ئايەتە پىرۆزە پووى لە ئىمە بىت؟ ئىستا ۋەرە با بىر لەمە
بگەينەۋە.

پاستە سواری و شتر نابین بەلام خۆ ئۆتۆمبیل و، فرۆكە و
شەمەندەفەر بەكاردەھێنین. ئەمانەش ھەریەكێكیان دانەبەكە لە
بەخشینەكانی خودای تاقانە.

بەو ژیریەیی خودا پێی بەخشیوین، بەو سرووش و بێرۆكەیی
ئەو خستێ زەینمانەو، بە بەكارھێنانی ئەو كانزا و ماددانەیی
خودا بەدیهێنەریانە ئەو ھۆكارانەمان دروستکرد و لە پێگای
كۆمەڵێك تاییبەتەندییەو كە بەخشیویەتیە ئاو، ھەوا و
وشكانی دەتوانین بەكاریانبھێنین.

سەرەپای ھەموو ئەمانە، تانکی سوتەمەنیەكەشی بە ھەمان
ئەو سوتەمەنیە پێ دەكەین كە پەرودگار پێی بەخشیوین.
لەبەرئەو ئێمەش كاتیك سواری ئەم ھۆكارانە دەبین،
دەكرێت ھەمان دوای پێغەمبەر ﷺ بكەینەو: "ئەو خودایەیی
ئەم سواریەیی بۆ پامکردووین گەورەترینەو بێگەردە لە
كەموكۆپی. ئەگەر خودا بۆی نەكردینایە بە سواری، ئەوا ھەرگیز
خۆمان نەماندەتوانی دەستەبەری بكەین".

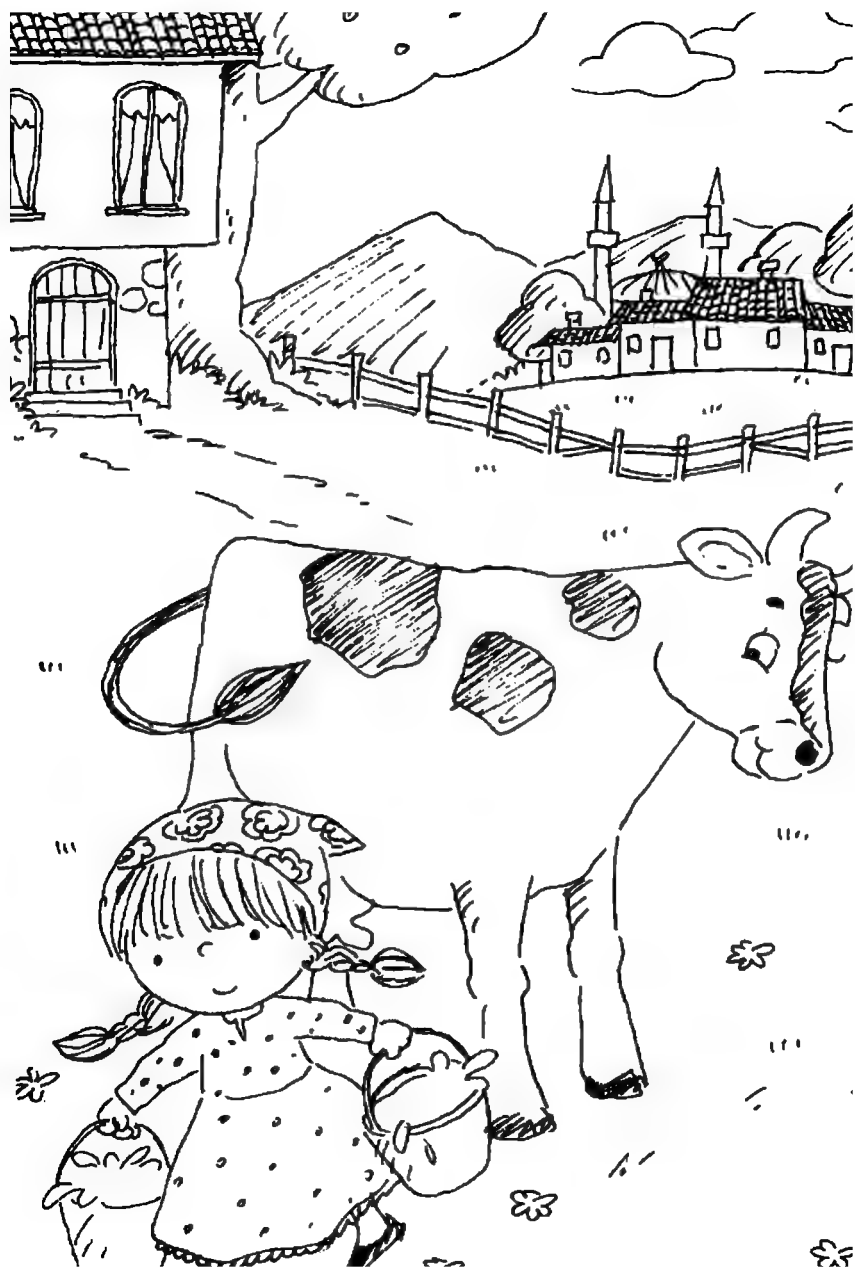

پاشان پاسته گوشت و شیری و شترمان ده ستناکه ویت، به لام
خو شیرو گوشتی مانگا به لامانه وه زۆر به تامه. بۆیه به هه مان
ئه و شیوازه ی قورئان داوامان لی ده کات، ده توانین بپوانینه مانگا
و مه پو بز و هه موو ئه و ئازده لانه ی سوود له شیر و، گوشت و،
پیسته و ته نانه ت په ینه که شیان وه رده گرین. هه رده بیت
به وجۆره ش لییان بپوانین...

به وجۆره ی قورئان فیрман ده کات، پیوسته بلّین:

"بپوانه مانگا و مه پو مالات چۆن به دیهیتراون"

هه روه ها قورئان ته نیا فرمان به پوانین له و شتر ناکات. به لکو
ده لّیت سهیری ئاسمان بکه ن چۆن به رزکراوه ته وه، سهیری
چیاکان بکه ن چۆن داکوتراون، بپوانه زهوی چۆن ته خت کراوه!
له ئاسمانه وه تاکو زهوی چاوێک هه لبهیتین و سهیری هه ر
شتێک بکهین به زمانی حال بانگ ده دات به گویماندا و ده لّیت؛
سوپاسی ئه و خودایه بکه ن که هه موو لایه کی پر کردوه له
خه لات و دیاری و به خشنده یی...

بوچی دریزترین سورەتی قورئان

ناوی (البقرة) واتە مانگایە؟

"بیری ئەوە بەکنەوێ بە موسا بە قەومەکی وێ:
بەراستی خودا ئەمرتان پێ ئەکا گایی سەربەڕ و پارچەیی
لە گوشتی ئەو گایە بەدەن لە لەشی کوڕە کوژراوەکی
ناوختان تا بێتە زمان و قاتیلەکتان بو ناو نووس بکا.
قەومەکی موساییش لە وەلامی ئەمەدا وتیان: ئەی موسا
ئەوێ گالتەمان پێ ئەکە؟ موساییش فەرمووی: پەنا بە
خودا لەوێ ببە ئەفام و گالتەتان پێ بەکم." البقرة: ۶۷

بەڵێ، دریزترین سورەتی قورئانی پیرۆز ناوی (البقرة)یە، واتە
(مانگا).

لە کتێبی تەفسیردا مانای ناوی سورەتەکان وەرناگێڕدێت.
تەنیا ئاماژەیە بەو دەکرێت کە واتای چ دەگەیەنێت. بەلام
ناوی سورەتەکە وەک خۆی دەمێنێتەو، چونکە ئەوانیش وەک
ناوی مۆف وەن.

بۆ وىنە ئەگەر ناۋى تۆ (ئاريا) بىت، بە ئىنگلىزىش ھەر
(ئاريا) ى پى دەوترىت. ئەگەر لە زمانى ئىنگلىزىدا وشە يەكش
ھەبىت ھەمان ماناى (ئاريا) بىەخشىت، بە لام ھىشنا كەس نايت
لەبرى ناۋەكەت ئەو وشە يە بەكاربەيت.

لەبەرئەۋەى ناۋى تايەت ۋەرناگىردىت. بۆيە لە كىتەبەكانى
تەفسىردا نابىيت لە برى (عنكبوت) بنووسرىت (جالالۆكە)،
ھەرۋەك چۆن لەبرى (النحل) نانووسرىت (ھەنگ). بە ھەمان
شىۋە لە جياتى سوورەتى (النجم) ئەستىرە ۋە لە جياتى (القمر)
مانگ نانووسرىت... لە لايەكى دىكەشەۋە، ئەم سوورەتانە تەنيا
باسى جالالۆكە، ھەنگ ياخود مانگ ناكەن.

بەھۆى ئەۋەى لە ناۋەپۆكىاندا بەشىكى گىرنگ دەرھەق بە
ئەوان ھەيە، بۆيە ئەو ناۋە تايەتانەيان ۋەرگرتوۋە.

درىژترىن سوورەتى قورئان (البقرة)، تەنيا دەربارەى مانگا
نادوئىت.

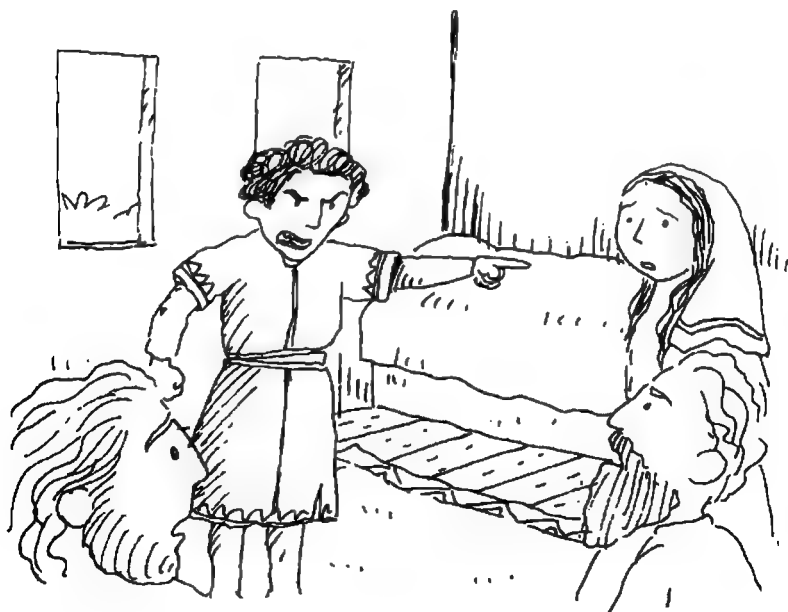
سوورەتى (البقرة) كە دەربارەى دەوترىت: "ئەگەر (الفاحة)
سەرى قورئان بىت، ئەۋا (البقرة) جەستەكەيەتى"، ئەگەر بىت ۋە
ناۋى بنىين (مانگا)، ئەۋكات نىشانى دەدەين تەنيا باسى مانگا
دەكات.

ئەمە لە كاتىڭدا، بەھۆى (پووداوى مانگاگە) ھو، ئەم ناوھى
لەنراوھ.

سورھتى (البقرة) ۲۸۶ ئايەتە و لە ئايەتى ۶۷-۷۱ دا باسى
(پووداوى مانگاگە) مان بۆ دەگىرپتەوھ.

ئەدى باشە، مادەم سورھتېكى گەرە بەناوېوھ ناوئراوھ،
ئایا پووداوى مانگاگە ھىندە گىرگە؟

بېگومان! ئەم پووداوھ - وەك ھەندى كەس لىى دەپوانن-
پووداويك نىيە تەنيا باسى سەرپرېنى مانگايەك بگىرپتەوھ...

سهربرپنی مانگاځه

شه وټك له سهرده مي پټغه مېر موسىادا، پياوټكي ده وله مېند
و ناوداري نه وه كاني ئيسرائيل له لايه ن خرميكي خوږه وه كوږا،
به لام كه س نه يزاني بكوږ كيڼه.

بو به ياني كومه لټك كه س له سهر تهرمي كابر كږبونې وه.
بكوږي ناپاكيش هاواري ده كړو ده يوت: "ئيوه كوشتوتانه،
بكوږ ئيوه!"

نه وانيش هه والي نه مېان دا به هه زړه تي موسىا. پټيان وت:
"به خواكت بلې با پټمان پابگه يه نيټ بكوږي پاسته قينه
كيڼه، نه گره نا ده كه وينه ته نگه ژه وه."

هه زړه تي موسىا پټي وتن:

"خودا هه رمانتان پټ ده كات مانگاځه سهربرپن."

نه وه كاني ئيسرائيل به م وه لامه سهرسام بوون. پرسسيان:

"نايا تو گالته مان پټ ده كه يټ؟"

به لام موسىا به دوور بوو له گالته جاپي، وتي:

"په نا ده گرم به خوا بچه پيزي نه فامانه وه."

له پاستیدا نه وهی نه وهکانی ئیسرایلی سهرسام کړدېو،
 فه رمانی سهرېپینی مانگا نه بوو بۆ دۆزینه وهی بکوژه که، به لکو
 (سهرېپینی مانگا) بۆ نه وان کارېکی نه سته م بوو...

نه وان چوونی مووسایان بۆ کڼوی (طور) به هل زانی و
 دووباره وهک پېشتر دهستیان کړده وه به مانگا په رستی.

نه وهکانی ئیسراییل له میسرده دهژیان و وهک هه موو که سیکي
 دیکه کشتوکالیان ده کړد. مانگا و گامیشیان بۆ جیبه جیکردنی
 کاروباری پوژانه یان به کارده هیتا وهک زهوی کیلان و
 کوکړدنه وهی به روبوم و... هتد...

له نیویاندا که سانیځ هه بوون وابهسته یه کی جیاوازیان به مانگاوه لا دروست بوو.و. ئه م پیزگرتن و وابهسته یه به تیپه پینی کات وای لیها، کار که یشته ئه وه ی مانگا و گامیش به پیروز دابنریت.

پاشان کردنیان به خوای خوایان و ده یانپه رستن. وای لیها تبوو ئیدی که س نهیده توانی دهست بۆ ئه م خوا دروینانه ببات.

له کاتیڤدا پیغه مبه ر موسا نیردرا بۆیان، نه وه کانی ئیسرا ئیل له ولاتی فه له ستین ده ژیان - پیشترا له میسر له دهست زۆرداری فیرعه ون هه لاتبوون - و بیری پۆزانی کۆنیان ده کرد.

له گه ل ئه وه ی گه لیځ نیعمه تیان پی به خشرابوو به لام به تاسه وه بیری پیاز و چه ند به رو بوومیکی کشتوکالی دیکه یان ده کرد. تا ده هات هه زیکی زیاترا له ناخیاندا به رامبه ر به ره مه کانی کێلگه و مانگا دروست ده بوو. له یه کێځ له و پۆزانه دا پیغه مبه ر موسا چوو هه کێوی (طور).

پیایوێځ به ناوی (سامیری) یه وه ئه مه ی به هه ل زانی و په یکه ریکی گوێره که ی له ئالتون دروست کرد.

له هه مان کاتدا په یکه ره که له سه ر شیوه ی مانگایه کی دانیشتوو
دروستکراوو.

نه وه نه فامه کانی ئیسرائیل ده سته جی له چوارده وری
په یکه ره که کڅبوونه وه و پاش ماوه یه ک ده ستیشیان کرد به
په رستنی.

حه زده تی موسا له گه پانه ویدا پوویه پووی ئه م دیمه نه
نه خوازواه بووه وه. داخو چه ندین ساله به هه وانته باسی
تاقانه یی خودایان بو ده کات!

به م جوړه، به بیانوی دۆزینه وه ی بکوژی پووداویک له پښگای
پیغه مبه ر موسا وه خودای تاقانه فهرمانی سه ربړینی مانگایه کی
پی کردن.

سه رسوپمان و نیگه رانییان له مه وه سه رچاوه ی گرتبوو.
بیگومان ده سته جی نه هاتن مانگایه ک سه ربړین. ده ستیان تی
نه چوو، چونکه مانگا شتیکی په رستراو بوو لای نه وان.
کاتیکیش پرسپاری چۆنیه تی مانگا که یان کرد، له راستیدا
نامانجیان دواخستنی بابه ته که بوو.

مانای ثایه تی ۶۸-۷۱ ی سووره تی به قهره به کوردی له
ته فسیره وه:

(قەومەكەى مووسا وتیان: ئەى مووسا لە خودای خۆت
 بپارپێرەو تا بۆمان پوون بکاتەو ئەو گایە چۆنە؟ مووسا پێی
 وتن: خودا ئەفەرموی: ئەو گایە پیریکی وەها نییە لە
 کارکەوتبێ و جوانیکی وەهایش نییە کاری نەکردبێ، و لەو
 بەینەدا، ئاونجییە. ئیتر ئەوێ ئەمرتان پێ کراوێ جێ بەجێ بکەن.
 وتیان: ئەى مووسا لە خودای خۆت بپارپێرەو بۆمان پوون بکاتەو
 رەنگەكەى چۆنە؟ مووسا وتی: خودا ئەفەرموێت رەنگەكەى
 زەردیكى جوانى وایە تەماشاکەران دلخۆش ئەکات. وتیان: ئەى
 مووسا بپارپێرەو لە خودای خۆت کە بۆمان بەیان بکا چییەو چۆن
 گاییکە؟ بەراستی لیمان تێکچوو. ئەگەر خودا مەیلی لى بێ بۆمان
 پوون ئەبێتەو ئەمرەكەى بەجێ ئەهێنن. مووسا وتی: خودا
 ئەفەرموی: گاییکە تۆرەو پام نەبوو تا ئەرز هەلبگیژتەو و جوت
 بکا، ئاوی کشتوکالیش نادا. بێ عەیبەو یەکرەنگەو رەنگی وەهای
 پێو نییە لە رەنگی پێستەكەى جیا بێ. وتیان ئا ئیستە
 راستەكەت هێناو بەتەواوی پوونت کردەو. ئەو بوو گاییکی
 وەهایان سەرپێوی نزیک بوو سەری نەپەرن.)

بەلێ، دواچار ئەم کارەیان کرد: واتە مانگایەکیان سەرپێی
 بەلام بێگومان دوودل و نابدل بوون.

پاشان خودا فەرمانی پێکردن پارچەیهکی مانگا سەرپراوەکە
 بدەن لە جەستەى کوژراوەکە. کاتێک ئەمەیان کرد بە فەرمانی

خودا موعجيزه يەك پوويدا و كوژراوہ كە زىندوو بووہ، ئەوكات بە
زارى خۆى بكوژەكەى دەرخست...

بىگومان پووداوى مانگا كە كە درىژترين سوورەتى قورئانى
پىرۆز بە ناو يەوہ ناو نراوہ، پووداوىكى ئاسايى نىيە.

وانە يەكە دەدرىت بە گەلىك كە سەرەپاى بوونى پىغەمبەرلىكى
وہ كە حەزەرەتى موسا لە نىويانىندا، لە پىگا دەردەچن، بپوا بە
خودا ناكەن و كپنووش بۆ مانگا دەبەن..

بەلى، خواى گەورە فەرمانى پىكردن كە ئەو مانگايەى
دەيانپەرست بە دەستى خۆيان سەرى بپن، بۆ ئەوہى دەست لە
پەرستنى ھەلگرن.

لە سەردەمى ئىستاشدا لە ولاتى ھىندستان مليۆنان مەرۆڤ
ھىشتا مانگا دەپەرستن.

ئەگەر ھىندىيەكان ئەو مانگايانەيان سەرىپن، ئەو پاش
ماوہ يەك ئىدى پاستىيى بابەتە كەيان بۆ دەردەكە وىت و لە
پەرستنى دەكەون. ئەمە وىپراى ئەوہى گەدەشيانى پى تىر
دەكەن.

هه موو كه سيك مانگايه كي هه يه!

په رستنی مانگا، تهنانت به خه ياليشماندا نايهت. وه لي مانگا
بو خوي سيمبوليکه. له وړوانگه يه وه هه رشتيكي ديكه بکه ويته
نيوان خودا و بهنده کانيه وه ده چيته قالبي مانگا پيروزه که وه..
بويه هه ربه کيک له ئيمه مانگايه ک يا خود زياتري هه يه و
پيويستيشه له سهري خوي لي داماليت و سهري بپرېت.
به پيچه وانه وه هه تاكو سهري نه برين، به جيگيري له نيوان ئيمه و
خوداي تاقانه دا ده ميښته وه.

کاتي نويزه کان دوا ده خه ين، به هوي دهنگي ته له فزيونه وه
گويمان له دهنگي بانگ نابيت..

زوربه ي کاتمان به دانېشتن به ديار ته له فزيونه وه خه رج
ده که ين، ئه ويش هه روه ک خوي به رده وام چوکی داداوه.
به جوړيک دهره تي خويندنه وه ي قورشان و کتبي به سوودي
ديکه مان ناميښته وه.

دياره ته نيا له شتي جوان و به سوود دوورمان ناخاته وه،
به لکو کومه ليک ديمه ني نه شياو و دهنگ و پهنگي جياوا زمان
نيشان ده دا که هه رگيز پيويستمان نيه و سوودي لي نابينين.

بهائی، بهم جوړه تله فزیون هاوشیوهی پهیکره
نه جولاوه که ی سامیری هه میشه به پاسه رمانه وه وه ستاوه.

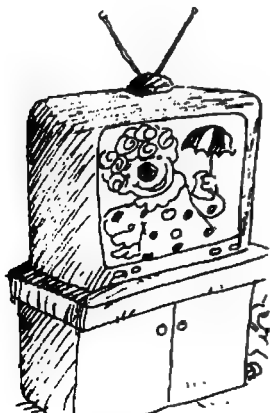
هیچ نه بیټ، پیویسته دهنگی نهو (بپرین).

نه گه ر دیمه نی نه شیایوی نمایش کرد، ده بیټ پهنگی بپرین...
نابیټ وهك نه وه کانی ئیسرائیل بیانور بو سه رنه برینی
بهیټینه وه...

من نمونه ی تله فزیونم بو باس کردیت، ئیدی تو بیر له
(مانگا) جیاوازو جوړاوجوړه کانی چوارده ورت بکه ره وه!

ئیسټا دیتت، مانگا که ی سوورده تی (البقرة) چوڼ له ژبانی
نه مړی ئیمه شدا جیگای خو ی کردوته وه؟

دانایی ناوانانی دریژترین سوورده تی قورئان به ناوی (البقرة) وه
چه نده قوول و مانا داره...

فهرهنگی زاراوه قورئانییه‌کان

* قورئان: دوايین کتیبی ئاسمانییه خودا بۆ نه وهی ئاده می
ناردوه. خودا قورئانی له پښگای کۆتا پښغه مبه ر محمه ده وه ﷺ
بۆ نازل کردین. وهك چۆن ئیدی پښغه مبه ریکی دیکه په وانه
ناکریت، هه رواش کتیبی ئاسمانی دیکه نازل نابیت..

قورئان تاکه په رتووکیکی پیروژه که له و پۆژه وهی
په وانه کراوه تاکو ئه مپۆ یهك پیتیشی گۆرانکاری به سه ردا
نه هاتوه.

هه رچی کتیبه ئاسمانییه کانی پیش خۆی هه یه (واته: ئینجیل
و تهورات) بییه شن له م تایبه تمه ندیه. ناوه پۆکی ئه وان گۆپرا و
قسه ی مۆفی تیکه ل کرا.

قورئان هاوکات ناوی دیکه یشی هه یه. بۆ وینه خودا له
قورئاندا چه ندین جار به (کیتاب) ناوی بردوه.

فورقان یه کیکێ تره له ناوه کانی. ئه م ناوه ی له مانای
جیاکردنه وهی باش و خراپ، پاستی و به تال، هه رام و هه لال،
پاستی و چه وتی هه لئینجراوه.

ناویکی دیکه ش بریتییه له (نور).

(شیفاء) یش ناویکی دیکه یه تی، چونکه قورئان شیفای دلانه.
 که سانی به سالآچوو و نه خوش له کاتیکدا به نزمترین دهنگ
 بیزار دهن، به لام به گوئگرتن له خویندنه وهی قورئانی پیروژ،
 ئارامی به دلّه کانیا ندا دیت و شادییان بۆ دهگه پیتته وه. نه مهش
 به هوی تایبه تمه ندی شیفا به خشینی قورئانه وهیه. هه رکه سیك
 بیخوینیتته وه گوپی لی بگرت شیفای بۆ دیت و ئه وهی پووی
 تیبات به نووری ئه و پووناك ده بیته وه...

(حكیم) ناویکی دیاری دیکه ی قورئانه. هه ندی جار به قورئان
 دهوتریت (حكیم). ئه م ناوه واته پڕ له دانایی و سه رچاوه ی
 حیکمه ت.

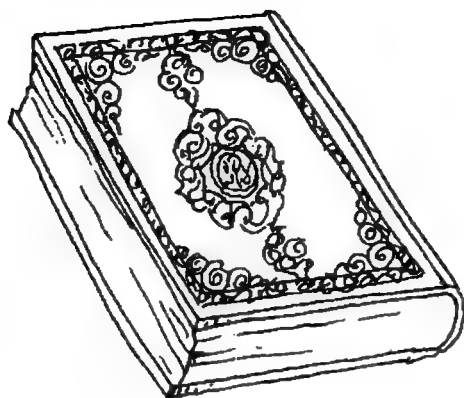
قورئانی پیروژ ئه مانه و چه ند ناویکی دیکه ی هه یه.
 * مه صفه ف: واته کۆمه له په په یه ك که له دووتویی به رگیکدا
 کۆبکرینه وه.

هاوکات ناویکی دیکه ی قورئانه.
 * وه حی (سرووش): بریتیه له ناردنی حیکمه ت و زانیاری له
 لایه ن په روه ردگاره وه بۆ به نده هه لبرژیا وه کان واته پیغه مبه ران،

جا چ له پټی فریشه (جبریل) هوه^۱ بیټ یاخود پاسته وځو. بۆ
 نمونه قورئانی پیروژ له ږنگای هه زه تی (جبریل) هوه نازل
 بووه.

۱- چوار فریشته ی مەزن مەن. میکایل، ئیسرافیل، ئیزرائیل و جبریل. هه‌یه‌ک له‌م
 چوار فریشته مه‌زنه ئه‌رکی جیاوازیان له ئه‌ستۆدایه جبریل فریشته ی سروشه
 (وه‌حی). ئه‌رکی ئه‌و بریتییه له بردنی سروش له خودلوه بۆ په‌یامبه‌ران.
 ئه‌وه‌ی یه‌که‌م ئایه‌تی قورئان که ده‌فه‌رمو‌یت: "قورئان بخو‌ینه له‌گه‌ڵ هه‌ینانی
 ناوی ئه‌و خوایه‌ی خۆتا که دروستکردنی هه‌ر دروستکراوی کاری ئه‌وه. *
 ئه‌و خوایه‌ی ئاده‌م‌زادی له پارچه‌یه‌ی خو‌ین دروست کردووه. "العلق: ۱-۲، له
 نه‌شکه‌وتی (حیرای چپای (نور) بۆ پێقه‌مه‌رمان ﷺ هه‌ینا، جبریل بوو.

* سوورەت: قورئانی پیرۆز له ١١٤ بەشی جیاوازی پیکهاتووە.
 بەم بەشە دەوترێت سوورەت. بێجگە لە دانەیەکیان، تەواوی
 سوورەتەکان بە (بسم الله الرحمن الرحيم) دەست پێ دەکەن.
 ھەر سوورەتێک و ناوی تایبەتی خۆی ھەیە. ناوەکەشی
 پەیوەندی بە بابەتیکەو ھەیە کە لە ناوەڕۆکەکەیدا باس کراوە.
 بۆ وێنە ناوی سوورەتێک (العنکبوت) ھ. (العنکبوت) واتە
 جالۆکە.

لە سوورەتە کەدا ئایەتێک دەربارەی جالۆکە ھەیە.
 سوورەتی یوسف ناوەکەی لە چیرۆکی حەزەرەتی یوسف
 پێغەمبەرەو ھاتووە.

ناوی سووره تیکی دیکهش (تین)ه، واته هه نجیر...
 دیارترین سوورهت (الفاتحه)یه. ئه مه یه که م سووره تی قورئانه،
 زۆرتین جاریش ده خوینریته وه، چونکه به بی خویندنی (الفاتحه)
 نویژ دروست نییه.

دریژترین سوورهت سووره تی (البقرة)یه، کورتترین
 سووره تیش (الکوثر)ه. له گه ل ئه وه ی ته نیا قورئان
 له بهرکه ره کان ده توانن سووره تی (البقرة) له بهرکه ن، به لام
 سووره تی (الکوثر) مندا لانیش ده توانن له بهری بکه ن.. سوپاس
 بۆ خدا که سووره تی کورتیش هه یه.

* ئایهت: سوورهت له چه ند ئایه تی ک پێک دێت. ئایهت
 پسته کانی قورئانه.

هه ندی ئایهت دریژن، کۆمه لیکیشیان کورت. قورئان له ماوه ی
 ۲۳ سالدا ئایهت ئایهت دابه زی. ۱۳ سالی یه که می سرووش له
 مه ککه و ۱۰ ساله که ی دیکه شی له مه دینه بوو. ئه و ئایه تانه ی له
 مه ککه هاتونه ته خواره وه پێیان ده وتری (ئایه تی مه ککی)،
 هه رچی ئه وانه ی له مه دینه هاتونه ته خواره وه ناویان (ئایه تی
 مه دهنی)ه.

* ئايەتى مودايەنە: ئايەتى ژمارە ۲۸۲ى سوورەتى (البقرە)يە. چەند پېسايەكى گىرنگى سەبارەت بە ۋەرگىرنى قەرز لەخۆگرتۈۋە. ھۆكارى ئاماژەكردىنمان بە ئايەتى مودايەنە لەم فەرھەنگەدا، ئەۋەيە كە درېژترىن ئايەتى قورئانى پېرۆزە.

خۆشنىۋوسانى نووسەرەۋەى قورئان ئەم ئايەتە ۋەك سەنگى مەحەك دادەنىڭ. ھەر خۆشنىۋوسىك بە جۆرىك ئەم ئايەتە دەنۋوسىتەۋە كە يەك لاپەپەى تەۋاپ پېكاتەۋە. بەم جۆرە ژمارەى لاپەپەكانى قورئان بە گوپەرەى خەتە جياۋازەكان گۆپانكارى بەسەردا ئايەت.

جوزە: قورئانى پېرۆز دابەشكراۋە بەسەر چەند بەشىكى ۲۰ لاپەپەبيدا بە ھەرىكەيان دەۋترىت (جوزە). تەۋاۋى قورئان لە ۳۰ جوزە پېكەتۈۋە.

حافظ (لەبەرەكەرى قورئان): بەۋموسولمانانە دەۋترىت كە لە سەرەتاۋە تا كۆتايى قورئانايان لەبەرە. پېشەى (حافظى) لە سەردەمى پېغەمبەرمانەۋە ﷺ ھەيە. ھاۋەلان ھەر ئايەتىك دەھاتە خوارەۋە دەستبەجى لە بەريان دەكرد. بەم جۆرە (حافظ)ەكان پى دەگەيشتن.

له و پوژگار وه تاكو نه مړو ته م كار ه پيړۍ دريژ ه هيه .
 كاتيک له بهر كه راني قورئان له مزگوت و كډو و كډوونه وه
 موسولماناندا به دهنگ وه قورئان ده خوینن... هه مووان به
 ورياييه وه گوئی لی ده گرن، چونكه گويگرتنيش له قورئان وه
 خویندنه وه قورئان عياده ته .

* خه تم كړدن: خویندنه وه قورئان له سهره تاوه تا كوتايي
 پټي ده وتریت خه تم كړدن. نه مه دياريي هكي سووننه تي
 پټغه مبه ره كه مانه ﷺ بڼ ټيمه .

چونکه ئەو هەموو سالتیک بە تایبەتی لە مانگی پەمەزاند،
 تەواوی ئەو ئایەتەکانی دەخویندەوێ دە نازل بوویون. پێغه مەبەر
 ﷺ، پێکەوێ لە گەڵ فریشتەکانی سرووش (جبریل) دا خەتمی
 دەکرد.

دوای هاتنە خوارەوێ تەواوی قورئان، دوو جار خەتمیان کرد.
 بەرامبەر و بۆ بەکتری قورئانیان دەخویندەوێ. بەم شیوەیە دُنیا
 بوون لە تەواو بوونی قورئان بەبێ کەموکۆپی. پاش ماوێه کی
 کەم حەزەرەتی محەمەد ﷺ کۆچی دوایی کرد و دوو ئەمانەتی بۆ
 بەجێهێشتن؛ ئەوانیش قورئان و سوننەتن.

ئەمپۆش موسوڵمانان بەردەوامن لە خەتم کردن. بە تایبەتی لە
 مانگی پەمەزاند، ملیۆنان موسوڵمان ملیۆنان خەتم دەکەن.
 کەواتە هیچ ساتیک نامیڤیتەوێ قورئانی تیدا نەخوینرا پێتەوێ...
 * پیتەکانی المقاطعة: ژمارەیک سوورەت لە جیاتی ئایەتی
 درێژ، بە چەند پیتیک دەست پێ دەکەن. بۆ وێنە سوورەتی
 (یس).

بۆ نمونە سوورەتی (البقرة) بە (الم) دەست پێ دەکات. ئەم
 پیتانە پێیان دەلێن پیتی موقتەعە.

ئەم سوورەتانە لە قورئاندا زۆن. سوورەتی (طە) بە
 پیتەکانی (ط، ه) دەست پێ دەکات. سوورەتی ئیبراھیم بە
 (الر)، سوورەتی (الشعراء) بە پیتەکانی (طسم) چەند
 سوورەتێکی دیکی وەك فصلت، شورا، دخان، جائیة، الأحقاف
 بە (حم) دەست پێ دەکەن.

هەرچەندە چەند زانیەك دەربارەی مانای ئەم پیتانە
 بۆچوونگە لیکیان خستبێتە پوو، بەلام هیشتا نازانرێت مانای
 تەواوەتیان چیه.

لەوانەیشە پێویست بێت نەینێ ئەم پیتانە لە نێوان خدا و
 پێغەمبەرە کەیدا بمانیشتە وە.
 خدا باشتەین زانیە...

* **وەرگێڕاوی قورئان:** بەدەر لە زمانی بنەپەتی خۆی کە
 عەرەبییە، قورئان بە ھەر زمانیکی دیکی بنووسرێتە وە ئەو
 وەرگێڕاوە کە یەتی^۱. بێگومان وەرگێڕاوی خۆدی شیوازە
 ئەسلییە کە قورئان نابنە یەك. بۆ نمونە وەرگێڕاوی لە نوێژدا
 ناخوینرێتە وە...

۱- زۆرکەس بە تەفسیر ناوی دەبن، بەلام وەرگێڕاوە ئەک تەفسیر.

سەرەپای ئەمە وەرگێڕاوی قورئان گرنگی تایبەتی هەیە.
 * تەفسیر: بە و کتێبێانە دەوترێت کە پاشە و لێکدانە وە ی مانای
 ئایەتەکانی قورئانیان لەخۆگرتوو. بە درێژایی میژووی ئیسلام،
 هەزاران بەرگ تەفسیر لەلایەن زانایانی موفەسیرە وە نووسراون.
 * موفەسیر (تەفسیرکار): ئەو کە لە زانایانە کە تەفسیری
 قورئانیان نووسیوە.

* تەجويد: پێویستە خوێنەر، بە گۆڕە ی یاساکی خوێندنە وە
 قورئان بخوێنێت وە. بۆ ئەمە چەند یاسایە کە هەیە. بەم یاسایانە
 دەوترێت تەجويد.

* حرکە (سەرۆبۆر): کاتی ک ئیسلام بە خێرای لە جیهاندا
 بڵاوبوو وە، چەندین کەس کە عەرەبیشیان نە دەزانی موسوڵمان
 بوون. ئەوان کاتی ک قورئانیان دە خوێندنە وە، پووبە پووی چەند
 سەختیە ک دەبوونە وە، چونکە لە و سەردەمەدا قورئان ئەو
 سەرۆبۆرانی تییدا نە نووسرابوو کە شیوازی خوێندنە وە ی وشەکان
 دەخەنە پوو. لە پێناو هەڵەنەکردن لە خوێندنە وەدا سەرۆبۆر بۆ
 قورئان نووسرا. ئەمەش ئاسانکارییەکی گەورە بوو بە تایبەتی بۆ
 ئەوانە ی زمانی دایکیان عەرەبی نەبوو.

* نایه‌تی سوجه: ۱۴ نایه‌ت هه‌ن له قورئاندا کاتی‌ک ده‌یانخوینینه‌وه یاخود گویبیستیان ده‌بین، پیویسته سوجه ببه‌ین بۆ به‌دیینه‌رمان.

مامۆستاو پابه‌رمان پیغه‌مبه‌ر ﷺ به‌هه‌مان شیوه سوجه‌ی بردووه. نه‌و نایه‌تانه‌ش نه‌مانه‌ن:

- نایه‌تی ۲۰۶ سووره‌تی الأعراف - نایه‌تی ۱۵ سووره‌تی رعد
- نایه‌تی ۵۰ سووره‌تی النحل - نایه‌تی ۱۰۷ سووره‌تی الأسراء
- نایه‌تی ۵۸ سووره‌تی مریم - نایه‌تی ۱۸ سووره‌تی الحج

- ئايەتى ۶۰ سوورەتى الفرقان - ئايەتى ۲۵ سوورەتى النمل
 - ئايەتى ۱۵ سوورەتى السجدة - ئايەتى ۲۴ سوورەتى ص
 - ئايەتى ۳۷ سوورەتى فصلت - ئايەتى ۶۲ سوورەتى النجم
 - ئايەتى ۲۱ سوورەتى الانشقاق - ئايەتى ۱۹ سوورەتى العلق

* كۆيى نوور: كۆيۈكە لە شارى مەككە نزيكەى ۱ كىلومەتر لە
 مائەكەى پېغەمبەرەۋە ﷺ دوورە. ئەو ئەشكەۋتەى يەكەم ئايەتى
 قورئانى تېدا نازل بوو، ئەشكەۋتى (حىرا) يە و دەكەۋىتە بانى
 كېۋەكەۋە.

لەگەل ئەۋەى بە تەۋاۋى نازانرېت بۆچى ناۋى نوورى لى نراۋە،
 ۋە لى شاخىكى ۋەھا كە قورئانى پووناككەرەۋەى جىھانى تېدا
 ھاتبېتە خوارەۋە، خۆ ناكرىت ناۋىكى دىكەى لى بنرېت...

* شەۋى قەدر: ئەۋشەۋە پىرۋزەيە كە قورئانى تېدا بۆ
 پېغەمبەر ﷺ نازل بوو. شەۋىكى مانگى پەمەزانە و نزاكانى تېدا
 گىرا دەبېت. لەم شەۋەدا بۆ خويندەنەۋەى ھەر پېتىكى قورئان
 ھەزاران چاكە بۆ خوينەر دەنۋوسرېت، ھەر كەسك داۋاى
 لىخۇشبوون بكات تاۋانەكانى دەسپرېتەۋە. ۋە لى بەروارى
 تەۋاۋەتى ئەم شەۋە نەزانراۋە.

زانایان له بهر پښتوښنایي فهرمووده کانی پیغه مبهردا ﷺ،
 گه شتوونه ته ئه وېروایه ی شهوی قدر به کیک بیت له شه وه
 تاکه کانی ۱۰ شهوی کړتایی پده مه زان.
 له نیو ئه وانیشدا به تایبه تی جه ختیان له شهوی ۲۷ کړدوته وه.

سوپاس و ستایش بڼ پوره ردگاری هه موو جیهان.
 خدایه تو پاک و بڼ خوښی و نیمه هیچ نازانین نه وه نه بڼ که
 تو فیرت کړدووین، هر تو خوت ته وېه وېرگر و میهره بانې، خدایه
 تو پاک و بیکه ردی و نیمه هیچ تیکه یشتنیکمان نییه نه وه نه بڼ که
 تو تیتکه یاندووین، هر خوت به خشنده و خاوه ن شان و شکوی.

۲۳ پده مه زانی ۱۴۳۴ بهرامبه ر ۳۱ ته موزی ۲۰۱۳
 نه نقره.